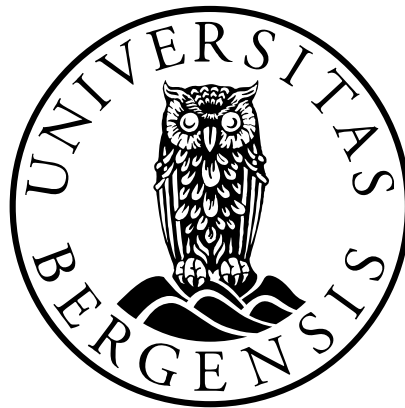

Foreldelse i forbrukerkjøpsforhold

*Særlig om tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1 og
fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14*

Kandidatnummer: 33

Antall ord: 13896

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.12.19

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Introduksjon til emnet	3
1.1 Tema og problemstilling	3
1.2 Bakgrunn og aktualitet	4
1.3 Overblikk over foreldelsesreglene	7
1.3.1 Virkningen av foreldelse	7
1.3.2 Foreldelseslovens virkeområde	7
1.3.3 Foreldelsesfristens lengde	8
1.3.4 Foreldelsesfristens starttidspunkt	8
1.3.5 Avbrytelse av foreldelsesfristen	9
1.4 Hensynene bak foreldelsesreglene	10
1.4.1 Utgangspunkt	10
1.4.2 Avveieing mellom hensynet til fordringshavers og skyldners interesser	10
1.5 Fremstillingen videre.....	13
2 Kan forbrukerens rettsvillfarelse gi tilleggsfrist?.....	16
2.1 Tilleggsfrist etter § 10 nr. 1	16
2.1.1 Overordnet.....	16
2.1.2 Nærmere om «nødvendig kunnskap».....	17
2.1.3 Nærmere om «fikk eller burde skaffet» kunnskap	18
2.2 Hva er rettsvillfarelse?	19
2.3 Kan rettsvillfarelse utløse tilleggsfrist?.....	20
2.4 Kan <i>forbrukerens</i> rettsvillfarelse om <i>foreldelsesreglene</i> utløse tilleggsfrist?.....	23
2.5 Burde forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesloven utløse tilleggsfrist?.....	27
3 Kan avhjelpstilbud anses som en erkjennelse etter fl. § 14?.....	32
3.1 Innledende om mulig utnyttelse av foreldelsesreglene	32
3.2 Hvorfor kan foreldelsesreglene særlig utnyttes i avhjelpssituasjoner?	33
3.3 Foreldelsesloven § 14.....	35
3.3.1 Overordnet.....	35
3.3.2 Nærmere om «erkjenner».....	35
3.3.3 Nærmere om «uttrykkelig» og «ved sin handlemåte»	36

3.4	Kan et avhjelpstilbud anses som en erkjennelse?.....	37
3.4.1	Utgangspunkt	37
3.4.2	Betydningen av forbehold og avvisning.....	40
4	Avsluttende betraktninger	43
	Kildeliste	45

1 Introduksjon til emnet

1.1 Tema og problemstilling

Tema for avhandlingen er foreldelse i kjøpsforhold regulert av forbrukerkjøpsloven (fkjl.).¹ Loven er i alminnelighet begrunnet ut fra hensynet til å verne den antatt svake kontraktspart mot misbruk av kontraktsfriheten.² Tanken er at forbrukeren skal vernes mot den næringsdrivende, som ofte vil ha større kunnskap om både kontraktsgjenstandens egenskaper, men også om generelle avtalerettslige forhold. Den næringsdrivende er oftest den som utarbeider kontraktsvilkårene, og er som regel økonomisk overlegen. I tråd med dette nyter man som kjøper i mange tilfeller et bedre vern etter forbrukerkjøpsloven enn etter kjøpsloven, der partene forutsettes å være mer likeverdige i innsikt og forhandlingsstyrke.³

Det første lovgivningstiltaket til vern om forbrukeren kom ved lov av 24. mai 1968 om merking av forbruksvarer, og siden har det kommet en jevn tilstrømming av ny, forbrukervennlig lovgivning.⁴ I 1974 fikk kjøpsloven særlige regler for forbrukerkjøp, mens man først i 2002 fikk en egen forbrukerkjøpslov. Forbrukerkjøpsloven av 2002 gjennomførte minstekravene i Den europeiske unions (EU) direktiv (1999/44/EF) om forbrukerkjøp.⁵ Innlemmelsen av EU-regelverk har ført til økt forbrukerbeskyttelse, for eksempel ved at norske forbrukere har fått økt vern ved handel i andre europeiske land. Et av hovedargumentene som ble anført som støtte for vedtakelsen av den nye forbrukervennlige lovgivningen var selve sammenhengen mellom slike regler. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven påpekes det at etterhvert som man har etablert forbrukervern på det enkelte området, har behovet for vern blitt mer fremtredende på andre måter.⁶ Man kan derfor si at økt forbrukerbeskyttelse påskynder ytterligere økt forbrukerbeskyttelse.⁷ På tross av det særlige forbrukervernet, har det aldri blitt vedtatt egne foreldelsesregler for forbrukerkjøp.

¹ Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp.

² Se NOU 1993: 27 s. 19.

³ Dette gjelder bl.a. fkjl. §§ 7, 14, 23, 27–33, 35, 41, se Tverberg (2008) s. 43.

⁴ Se eksempelvis Lov 24. mars 1972 nr. 11 om angrefrist ved visse avtaler om forbrukerkjøp m.m., lov 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår, lov 16. juni 1989 nr. 63 om håndverkertjenester m.m. for forbrukere (hvtjl.) og lov 13. juni 1997 nr. 43 om avtaler med forbruker om oppføring av ny bustad m.m. (buofl.)

⁵ Se Selvig og Lilleholt (2015) s. 43.

⁶ Se NOU 1993: 27 s. 21.

⁷ Se NOU 1993: 27 s. 21.

Her, som ellers, gjelder de alminnelige reglene som følger av den sektorovergripende foreldelsesloven av 1979 (fl.).⁸

Foreldelse innebærer at man mister retten til oppfyllelse.⁹ Dersom forbrukeren eksempelvis har et foreldet krav på prisavslag på grunn av en mangel ved en vare, vil dette i praksis innebære at retten til prisavslaget bortfaller ved selger ikke lenger har en plikt til å oppfylle sin forpliktelse. En direkte konsekvens av dette er at rettsapparatet ikke kan benyttes til å tvangsinndrive prisavslagskravet.

Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan foreldelsesreglene fungerer i forbrukerkjøpsforhold, med oppmerksomheten særlig rettet mot reglene om tilleggsfrist i fl. § 10 nr. 1 og fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14.

Med forbruker menes en fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet, jf. fkjl. § 1 tredje ledd. Avhandlingen avgrenses til mangelskrav i forbrukerkjøpsforhold etter forbrukerkjøpsloven. Med forbrukerkjøpsforhold menes salg av ting til en forbruker, der selgeren opptrer i næringsvirksomhet.¹⁰ Det avgrenses følgelig mot annen forbrukerlovgivning. Det vil likevel vises til noe rettspraksis vedrørende mangler ved bolig etter avhendingsloven, for å illustrere poeng der det er vanskelig å finne tilsvarende avgjørelser etter forbrukerkjøpsloven.

Avhandlingen avgrenses videre mot reklamasjonsreglene, som løper parallelt med foreldelsesreglene. Det er likevel naturlig å nevne reklamasjonsreglene, da forholdet mellom reklamasjonsreglene og foreldelsesreglene kommenteres. De vil likevel ikke være gjenstand for nærmere redegjørelse. Det samme gjelder for fristavbrytelse etter fl. §§ 15 til 19.

1.2 Bakgrunn og aktualitet

De sentrale rettsreglene i formueretten ble hovedsakelig kodifisert gjennom kjøpsloven av 1907 og avtaleloven av 1918.¹¹ Begge lovene baserte seg på kontraktspraksis fra næringslivet, og forbrukeravtalene stod dermed ikke sentralt.¹² Kjøpslovgivningen var deklarasjonsisk og

⁸ Lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer.

⁹ Jf. fl. § 24.

¹⁰ Jf. fkjl. § 1 andre ledd

¹¹ Se NOU 1993: 27 s. 16.

¹² Se NOU 1993: 27 s. 16.

bygget på forutsetningen om at kontraktspartene var likeverdige med hensyn til innsikt og forhandlingsstyrke. Som nevnt vil styrkeforholdet i forbrukerkjøpsforhold ofte være skjevt til fordel for selger, og forutsetningen sviktet derfor gjerne ved forbrukerkjøp.

Den betydelige lovgivningsaktiviteten på forbrukerområdet etter 1968 var et svar på de store samfunnsendringene som fant sted.¹³ Levestandardøkningen samfunnet var vitne til, førte til masseproduksjon og masseforbruk av varer og tjenester. Folk kjøper stadig dyrere og mer teknisk avanserte varer som man skal dra nytte av over tid. I dag blir det kjøpt minst dobbelt så mange varer og tjenester som på 1980-tallet, og kjøpekraftveksten har særlig gått til dyrere kontraktsgjenstander som bil og bolig.¹⁴ Flere bransjer har tatt i bruk standardavtaler, og bruken av de enkelte standardkontraktene har økt i omfang.¹⁵ Det er klart at forbrukerens svake stilling blir ekstra markant når hele bransjer samordner sine interesser gjennom standardavtaler. Samtidig har selgerne blitt mer organisert, markedsføringen har tatt andre former og foregår dessuten gjennom nye kanaler. Særlig digitaliseringen har ført til en endring i selgers markedsføring, som har blitt mer målrettet og individualisert. Dette fører til ytterligere ujevnheter i forhold mellom forbruker og næringsdrivende.

Forbrukervernhensynene gjør seg derfor gjeldende i minst like stor grad i dag som da det første lovgivningstiltaket til vern for forbrukeren kom i 1968.

Med all særreguleringen innen kontraktlovgivningen kan det være utfordrende å kjenne til gjeldende regler. Mens forbrukere flest er godt kjent med at man må reklamere innen rimelig tid for å gjøre en mangel gjeldende, er det grunn til å tro at færre kjenner til foreldelsesreglene. En slik uvitenhet kan i ytterste konsekvens føre til rettstap, noe man også har adressert i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven.¹⁶ I forarbeidene påpekes det at i tilfeller der kjøperen har reklamert vil vedkommende ofte tro at han har gjort det som kreves for å gjøre kravet sitt gjeldende.

Når forbrukerkjøpsloven har et eget system som krever at forbrukeren reklamerer overfor selgeren for å ikke tape mangelskrav, er det nærliggende for forbrukeren å tro at kravene til hans aktivitet er oppfylt når reklamasjonsreglene er etterlevd. Slik kan samspillet mellom

¹³ Se NOU 1993: 27 s. 18.

¹⁴ <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/vi-kjoper-mer-av-det-meste-lastet-ned> 16.10.19.

¹⁵ Se NOU 1993: 27 s. 16.

¹⁶ Se NOU 1993: 27 s. 16.

reklamasjons- og foreldelsesreglene virke som en «felle for kjøpere» som har reklamert etter forbrukerkjøpsloven.¹⁷ Departementet uttalte at:

Det kan komme som en ubehagelig overraskelse på kjøperen om selgeren i en tvist som trekker ut, bare venter på at foreldelseslovens frist utløper, for så å påberope seg at kjøperens krav er foreldet. Det kan etter dette stilles spørsmål om rimeligheten av dagens ordning. Den kan i alle fall være vanskelig å forstå for lekfolk.¹⁸

Departementet uttalte at man ville komme tilbake til spørsmålet om forholdet mellom regelsettene.¹⁹ I forbindelse med revisjonen av forbrukerkjøpsloven i 2007 kom man imidlertid til at dette var et problem som ikke var særlig praktisk, og man fant derfor ikke grunn til å gjøre endringer. Det ble vist til at Bergsåker hadde omtalt problemet som en «teoretisk mulighet».²⁰ Lovgiver kan likevel ikke ha sett på problemstillingen som helt ubetydelig, da det ble lagt til endringer i både avhendingsloven, boligoppføringsloven, forbrukerkjøpsloven og håndverkertjenesteloven der man gjorde uttrykkelig oppmerksom på at retten til å gjøre mangelen gjeldende også kan tapes etter foreldelseslovens regler.²¹

Lilleholt har i ettertid påpekt at den inntatte presiseringen i forbrukerkjøpslovgivningen var et «lite tenleg» forsøk på å rette problemet med at foreldelse kommer som en overraskelse på forbrukere.²² På denne bakgrunnen er det etter mitt syn grunn til å tro at problemstillingen er mer aktuell enn det departementet kom frem til i 2007, da man ikke fant grunn til å gjøre større endringer. Sett i lys av forarbeidsuttalelser og forbrukerhensyn mener jeg at det derfor er grunnlag for å drøfte problemkomplekset nærmere.

Slik jeg ser det gjør forbrukerhensyn seg særlig gjeldende i følgende tilfeller: Man har forbrukerne som mangler kunnskap om foreldelsesreglene, slik forarbeidsuttalelsene skisserer over. I disse tilfellene blir det aktuelle spørsmålet hvorvidt rettsvillfarelse har rettslig betydning for foreldesspørsmålet og i tilfelle hvilken betydning den kan ha. I tillegg har man forbrukerne som befinner seg midt i en avhjelpsprosess. Som forbruker avbryter man

¹⁷ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 113–116.

¹⁸ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 114–117.

¹⁹ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 114–117.

²⁰ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 114–117.

²¹ Se avhl. 4-19 fjerde ledd, fkjl. § 27 fjerde ledd, buofl. § 30 femte ledd, hvttl. § 22 fjerde ledd.

²² Se Lilleholt (2013) s. 61.

normalt ikke foreldelsesfristen med mindre den næringsdrivende har avvist kravet. Her blir spørsmålet om et avhjelpstilbud kan anses som en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14.

I det følgende vil kreditor omtales som fordringshaver, mens debitor omtales som skyldner, slik foreldelsesloven selv omtaler partene. Fordring og krav vil brukes synonymt.

1.3 Overblikk over foreldelsesreglene

1.3.1 Virkningen av foreldelse

Konsekvensen av at foreldelse inntreffer reguleres i fl. § 24, som angir at «(...) fordringshaveren [taper] sin rett til oppfyllelse». Det er dette som er hovedhensikten med foreldelsesinstituttet, nemlig å sørge for avvikling av fordringer. Har man krav på å få omlevert en vare, men ikke avbryter foreldelsesfristen innen fristens utløp, kan skyldner påberope seg foreldelse.

Ettersom fordringshaveren i et slikt tilfelle ikke kan få hjelp av domstolen til å inndrive kravet sitt, og dermed ikke har noen *rettslige inndrivelsesmuligheter*, vil vedkommende dermed kunne lide rettstap. Dette hindrer ikke fordringshaveren fra å fremsette påkrav i håp om at skyldneren vil gjøre opp for seg. Dette illustrerer at fordringshaveren kan ha en *faktisk inndrivelsesmulighet*, selv om den rettslige inndrivelsesmuligheten gjennom rettsapparatet er utelukket.

1.3.2 Foreldelseslovens virkeområde

Det er ikke tvilsomt at foreldelsesreglene også gjelder i forbrukerkjøpsforhold, herunder for forbrukerens mangelskrav, jf. fkjl. § 28 fjerde ledd tredje punktum.

Det kan stilles spørsmål ved om dette gjelder *alle* mangelskrav. Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2005 s. 16 (Kampen Grafisk) gjaldt heving av en leiekontrakt. I dommen ble det slått fast at “[l]oven får [...] ikke anvendelse på krav om hevning”. Det er dermed klart at krav på heving ikke foreldes etter foreldelseslovens regler. Spørsmålet er hva dette i praksis innebærer for forbrukeren.

Kampen Grafisk gjaldt et hevingskrav med virkning fremover i tid, såkalt heving *ex nunc*. Oppfatningen i juridisk litteratur er at ovennevnte sitat kun gjelder slik heving. Dette er naturlig da man ved heving *ex nunc* ikke får krav på penger eller tilsvarende ytelser, men kun

kan kreve av avtaleforholdet heves og at de medfølgende fremtidige forpliktelsene opphører.²³ Et mangelskrav med grunnlag i heving med tilbakevirkende kraft, såkalt heving *ex tunc*, vil derimot anses som en «fordring» som er gjenstand for foreldelse etter fl. § 1 nr. 1. Når en kontrakt heves med tilbakevirkende kraft, skal partenes ytelser tilbakeføres. I tilfeller der en forbruker hever en kjøpsavtale, har selger krav på å få tilbakelevert avtaleobjektet, mens forbrukeren har krav på å få tilbakeført kjøpesummen.²⁴ Forbrukerens restitusjonskrav er følgelig gjenstand for foreldelse, selv om selve hevingskravet ikke er det.

Det må dermed differensieres mellom de ulike typene mangelskrav for så vidt gjelder forholdet til foreldelsesloven.

1.3.3 Foreldelsesfristens lengde

Etter hovedregelen i fl. § 2 er den alminnelige foreldelsesfristen på tre år. Denne fristen gjelder for alle krav som omfattes av fl. § 1, dersom annet ikke er bestemt. Foreldelsesfristen er følgelig på tre år for mangelskrav etter forbrukerkjøpsloven.²⁵ I noen tilfeller, eksempelvis der forbrukeren har kjøpt en vare med skjulte mangler, kan det likevel gis en tilleggsfrist etter § 10 nr. 1. Dette forutsetter blant annet at forbrukeren mangler nødvendig kunnskap om fordringen eller skyldneren. Tilleggsfristbestemmelsen vil behandles nærmere i punkt 2.2.

1.3.4 Foreldelsesfristens starttidspunkt

Starttidspunktet for foreldelsesfristen reguleres i fl. § 3. Etter hovedregelen i fl. § 3 nr. 1 begynner fristen å løpe «fra den dag da fordringshaver tidligst har rett til å kreve å få oppfyllelse». For krav som oppstår ved mislighold, typisk mangelskrav etter forbrukerkjøpsloven, starter foreldelsesfristen fra «den dag da misligholdet inntreffer», jf. fl. § 3 nr. 2. Forholdet mellom disse to bestemmelsene har blitt behandlet utførlig i høyesterettspraksis.²⁶ Det omtvistede spørsmålet i sakene var om starttidspunktet for misligholdstilfellene skulle følge utgangspunktet i § 3 nr. 1, eller om § 3 nr. 2 er en selvstendig regel der foreldelsesfristen begynner å løpe fra misligholdtidspunktet.

²³ Kjørven m.fl. (2011) s. 76.

²⁴ Kjørven m.fl. (2011) s. 76.

²⁵ Jf. fkl. § 27 fjerde ledd jf. fl. § 1 nr. 1.

²⁶ Se Rt. 2000 s. 679, Rt. 2002 s. 286, Rt. 2002 s. 696, Rt. 2005 s. 16, Rt. 2006 s. 1705 og Rt. 2007 s. 1236.

Rt. 2006 s. 1705 (Asker politistasjon) gjaldt et forsikringsselskaps erstatningskrav for skader som hadde oppstått i forbindelse med en brann. Brannen hadde oppstått på Asker politistasjon tre år etter at politistasjonen var ferdigstilt. Årsaken til brannen var feilmontering av et elektrisk anlegg, hvilket var en skjult mangel. Spørsmålet var når foreldelsesfristen begynte å løpe for erstatningskravet. Høyesterett kom til at foreldelsesfristen begynte å løpe fra misligholdtidspunktet, og at det også her måtte tas utgangspunkt i leverings – eller overtakelsestidspunktet så sant mangelen forelå på dette tidspunktet.²⁷

Standpunktet i dommen har senere blitt fulgt opp i både Rt. 2007 s. 1236 (Busssdommen) og Rt. 2013 s. 865 (Rustdommen) som dreide seg om kjøp etter kjøpsloven og forbrukerkjøpsloven. I Busssdommen uttalte førstvoterende at saken hadde bakgrunn i levering av en materiell ytelse, og at han dermed ikke kunne se at «det bør være noen avgjørende forskjell mellom entrepris og kjøp ved vurderingen av starttidspunktet for foreldelse av erstatningskrav for mangler». Det samme ble slått fast i Rustdommen. Selv om man i Rustdommen ikke problematiserte at kjøper var forbruker, er det klart at foreldelsesfristen også ved forbrukerkjøp løper fra misligholdtidspunktet, som må forstås som leveringstidspunktet.

1.3.5 Avbrytelse av foreldelsesfristen

For å unngå at foreldelse inntreffer er det avgjørende at fordringshaveren avbryter foreldelsesfristen før denne er utløpt. Etter foreldelsesloven er det to hovedgrupper av avbrytelseshandlinger – avbrytelse ved erkjennelse av forpliktelsen etter fl. § 14 og avbrytelse ved rettslige skritt etter fl. §§ 15 til 19. Fristavbrytelsesreglene er uttømmende regulert, og Høyesterett har slått fast at foreldelsesfristen ikke kan avbrytes på andre måter enn alternativene som blir listet opp i loven.²⁸ Dette innebærer at verken påkrav eller reklamasjon etter fkjl. § 27 vil avbryte fristen. Dersom foreldelsesfristen avbrytes ved erkjennelse etter fl. § 14, løper det en ny foreldelsesfrist på tre år etter fl. § 2.²⁹

²⁷ Se Rt. 2006 s. 1705 avsnitt 52.

²⁸ Jf. Rt. 2015 s. 678 avsnitt 36.

²⁹ Jf. fl. § 20.

1.4 Hensynene bak foreldelsesreglene

1.4.1 Utgangspunkt

Forpliktelser skal i utgangspunktet oppfylles etter sitt innhold.³⁰ Foreldelsesreglene representerer følgelig en begrensning i de grunnleggende avtalerettslige prinsippene om at avtaler skal holdes slik de inngås og at forpliktelser alltid skal gjøres opp. Dette fordi skyldneren ikke plikter å oppfylle et foreldet krav.³¹ For å kunne gjøre unntak fra disse prinsippene, må foreldelsesreglene bygge på sterke legislative hensyn. Formålet med dette kapitlet er å gjennomgå de sentrale hensynene, for å gi bedre en forståelse for *hvorfor* foreldelsesreglene eksisterer. Hensynene vil kunne benyttes i tilfeller der man står overfor spørsmål som ikke direkte reguleres i loven, og hensynene kan dermed bidra til å fylle tomrom og oppklare uklarheter.

Ettersom foreldelsesreglene ble ansett som selvsagte, fant ikke lovgiver det nødvendig å begrunne reglene da dagens foreldelseslov ble vedtatt.³² Den videre gjennomgangen vil dermed basere seg på hensynene slik de er fremstilt i juridisk litteratur.

1.4.2 Avveining mellom hensynet til fordringshavers og skyldners interesser

På et overordnet plan er foreldelsesreglene et resultat av en avveining mellom hensynet til fordringshaver og skyldners interesser.³³ På den ene siden er det i fordringshavers interesse å få oppfylt sitt krav eller få bevart sin rett, mens skyldneren på den andre siden kan ha behov for at saken blir avsluttet innen rimelig tid.

En av begrunnelsene bak foreldelsesreglene er at man bør hindre at fordringer blir liggende uoppfylte i lang tid.³⁴ Foreldelsesreglene hviler på tanken om at fordringer ikke skal ha evig liv, og grensen må settes et sted. Dette hensynet – *avviklingshensynet* – blir av Skag omtalt som en samlebetegnelse på de bakenforliggende hensynene som taler for å avklare og avvikle krav innen rimelig tid.³⁵ Disse hensynene inkluderer blant annet bevishensyn,

³⁰ Se Kong Christian Den Femtis Norske Lov 15. april (NL) 5-1-1.

³¹ Jf. fl. § 24 nr. 1.

³² Se Skag (2012) s. 38.

³³ Røed (2019) s. 52.

³⁴ Se Skag (2012) s. 42.

³⁵ Se Skag (2012) s. 43.

innrettelseshensyn og prosessøkonomiske hensyn. Til illustrasjon taler sistnevnte hensyn for en rask avklaring, ettersom det å avklare gamle saker kan være både komplisert og tidkrevende. For samfunnet som helhet er rask avvikling derfor ressurssparende, da man sparer domstolen fra å måtte ta stilling til gamle og bevismessig vanskelige krav.³⁶

Uten foreldelsesreglene ville man som skyldner kunne bli møtt med inndrivelse av svært gamle krav. Å bevise at man har gjort opp et 20 år gammelt krav kan være vanskelig. Det blir dermed vanskelig for en skyldner å vinne frem med en påstand om frifinnelse.³⁷

Bevishensynet søker derfor å motvirke at skyldneren møtes med inndrivelse av fordringer som vedkommende tidligere har oppfylt, men som det på grunn av tiden som har gått er vanskelig å bevise at er gjort opp. Lignende bevisproblemer kan også oppstå dersom fordringshaver aldri har hatt et krav.³⁸ Kan fordringshaver legge frem en avtale, vil det etter lang tid bli vanskelig for skyldneren å bevise at avtalen var ugyldig. Uten foreldelsesreglene ville skyldneren bli tvunget til å oppfylle en forpliktelse han aldri har hatt.³⁹

Det er likevel ikke slik at man i forbrukerkjøpsforhold nødvendigvis hadde måttet ta vare på dokumentasjon i «evig tid» for å bevise sitt krav, dersom foreldelsesreglene tenkes bort. Reklamasjonsreglene løper parallelt ved siden av foreldelsesreglene. Man kan også miste retten til oppfyllelse dersom man ikke reklamerer innen reklamasjonsfristene i fkjl. § 27, med mindre selgeren har opptrådt grovt uaktsomt eller i strid med redelighet og god tro.⁴⁰ Bevishensynet gjør seg slik sett ikke like sterkt gjeldende ved foreldelse i kjøpsforhold.

Også rettssikkerhetshensyn blir ivaretatt gjennom foreldelsesreglene. Dersom domstolen må avsi dommer der bevisgrunnlaget er svekket, vil det kunne bli vanskeligere å avsi en materielt riktig dom.⁴¹ Røed mener at dette i ytterste konsekvens kan føre til at tilliten til rettsvesenet svekkes.⁴² Dermed kan man si at foreldelsesreglene er med på å styrke tilliten til rettssystemet generelt, og fremmer et effektivt og velfungerende domstolsapparat.

³⁶ Se Røed (2019) s. 53.

³⁷ Se Skag (2012) s. 43.

³⁸ Se Skag (2012) s. 44.

³⁹ Se Skag (2012) s. 44.

⁴⁰ Se fkjl. § 27 fjerde ledd annet punktum.

⁴¹ Se Røed (2019) s. 54.

⁴² Se Røed (2019) s. 54.

Videre skal foreldelsesreglene ivareta hensynet til partenes innrettelse. Dette går kort fortalt ut på å beskytte skyldneren mot at gamle krav gjøres gjeldende.⁴³ Til illustrasjon kan det vises til en forbruker som forholder seg passiv etter å ha reklamert, og ikke følger opp kravet. Dette vil etter en tid gi skyldneren en forventning om at fordringshaveren har glemt kravet, har gitt avkall på det eller av en annen grunn ikke ønsker å gå til inndrivelse. Jo lengre tid som går, jo mer vil skyldneren innrette seg og sin økonomi etter at mangelskravet ikke vil gjøres gjeldende. Skyldneren kan ha innrettet seg ved eksempelvis å ha brukt midlene som han i utgangspunktet hadde satt til side til dekning for kravet.⁴⁴ Dersom fordringshaveren etter flere års stillhet kunne gjøre mangelskravet gjeldende, vil dette kunne virke urimelig for skyldneren. Hensynet til skyldneren tilsier følgelig at han etter en tid må kunne innrette seg i tillit til at gamle krav ikke inndrives.

I hvilken grad skyldners innrettelse er beskyttelsesverdig, beror på den konkrete situasjonen.⁴⁵ I eksempelet over vil skyldneren kunne ha en beskyttelsesverdig innrettelse, ettersom fordringshaveren passivitet gir skyldneren grunn til å tro at saken er ute av verden. Dette til forskjell fra situasjonen der skyldneren ikke har gjort opp en fordring som følge av manglende betalingsvilje. Et praktisk eksempel vil her være situasjonen der skyldneren trenerer forhandlinger i påvente av at foreldelsesfristen skal løpe ut.⁴⁶ Det vil virke urimelig om en skyldner som unnlater å gjøre opp en fordring på grunn av manglende vilje, skal beskyttes av foreldelsesreglene. Slik som ved de andre hensynene, er det likevel ikke innrettelseshensynet alene som begrunner tilfellene der foreldelse inntre.⁴⁷ En av de viktigste grunnene til at foreldelse inntre uten hensyn til skyldnerens innrettelse er beskyttelsesverdig eller ikke, er hensynet til forutberegnelige og prosessøkonomiske foreldelsesregler.⁴⁸

Uten forutberegnelige foreldelsesregler, vil man ta en stor risiko dersom man foretar investeringer uten å ha finansielle reserver.⁴⁹ Det vil dessuten kunne bli problematisk å sette en verdi på en virksomhet ved salg, da man må ta høyde for eventuelle søksmål i fremtiden.⁵⁰

⁴³ Se Skag (2012) s. 47.

⁴⁴ Se Røed (2019) s. 54.

⁴⁵ Se Skag (2012) s. 47.

⁴⁶ Se Skag (2012) s. 49.

⁴⁷ Se Skag (2012) s. 49.

⁴⁸ Se Skag (2012) s. 50.

⁴⁹ Se Skag (2012) s. 51.

⁵⁰ Se Skag (2012) s. 51.

Dette vil også kunne føre til dyre forsikringsordninger for virksomhetene. Klare og forutberegnelige regler er derfor nødvendig for et velfungerende næringsliv.

På grunn av foreldelseslovens absolutte virkning, vil fordringshaver ha sterk oppfordring til å avbryte fristen innen foreldelsesfristen for å inndrive kravet sitt eller for å holde kravet i live. Foreldelsesreglene skal stimulere og virke som en oppfordring for fordringshaveren til å ikke vente for lenge før han krever oppgjør.

På bakgrunn av det ovennevnte kan man si at foreldelsesloven er begrunnet ut fra særlig bevishensynet, innrettelseshensynet og hensynet til forutberegnelighet, prosessøkonomi og tilliten til rettssystemet. Ved denne gjennomgangen kan det umiddelbart synes som at foreldelsesreglene i større grad ivaretar skyldners interesser og samfunnshensyn, og i mindre grad fordringshavers interesser. Som det vil fremgå i punkt 2.2 veies dette opp ved at fordringshaver i enkelte tilfeller har en tilleggsfrist etter § 10 nr. 1.

1.5 Fremstillingen videre

I det følgende vil det gis to praktiske scenarioer for å illustrere hvordan foreldelsesreglene kan fungere i forbrukerkjøpsforhold.

Marte Kirkerud kjøper i januar 2010 en brukt elbil av en bilforhandler. I januar 2013 oppstår det problemer med batteriet, og hun reklamerer derfor samme dag. Det er uomtvistet at hun overholder den relative reklamasjonsfristen etter fkjl. § 27 første ledd. Videre er det sikker rett at en bil er ment å vare «vesentlig lengre» enn to år, og at hun derfor også er innenfor den absolutte reklamasjonsfristen på 5 år etter fkjl. § 27 første ledd.⁵¹ Ettersom det har gått tre år siden hun overtok bilen, og det er leveringstidspunktet som foreldelsesfristen på tre år beregnes med utgangspunkt i, er mangelskravet hennes foreldet etter hovedregelen i fl. § 2. Da det dreier seg om en skjult mangel, har hun likevel krav på en tilleggsfrist på ett år etter fl. § 10 nr. 1. Marte gjør gjeldende at hun ønsker å få batteriproblemet utbedret etter fkjl. § 29. Vi kan her forestille oss to ulike scenarioer:

Første alternativ er at bilforhandleren benekter at batteriproblemet er en mangel etter forbrukerkjøpsloven § 16. Han mener problemene kommer av feilbruk. Marte har ikke den

⁵¹ Se Rt. 2013 s. 865.

samme tekniske kompetansen som selgeren, og har ingen forutsetning for å si hva feilen skyldes. Hun kan likevel ikke forstå hvordan hennes vanlige bruk av bilen skal kunne forårsake batteriproblemene. Mens hun forhandler med selger, oppsøker hun en bilkyndig venn for å få hans vurdering av problemet. Vennen er travel, og det tar noe tid før han får sett på bilen. Marte reiser dessuten på ferie til utlandet, og tiden går. Hun er imidlertid av den oppfatning at hun har gjort alt hun skal for å holde mangelskravet sitt i hevd. Den absolutte reklamasjonsfristen er jo på fem år, så hun mener at hun har god tid på seg. Hun er ikke klar over at tilleggsfristen på ett år etter fl. § 10 nr. 1 snart er utløpt, og at hun må avbryte fristen for å ikke lide rettstap. Når hun endelig kommer tilbake til selgeren og viser til vennens oppfatning av batteriproblemet, anerkjenner selgeren at det nok forelå en mangel, men at mangelskravet uansett er foreldet. Marte har gjort alt hun skal etter reklamasjonsreglene i forbrukerkjøpsloven, men på grunn av sin manglende kunnskap om de parallelle reglene i foreldelsesloven er kravet nå foreldet. Problemet aktualiserer spørsmålet om hvorvidt fl. § 10 nr. 1 kan gi en tilleggsfrist der forbrukeren har vært i *rettsvillfarelse* om foreldelsesreglene.

Et alternativt scenario er at forhandleren tilbyr seg å utbedre batteriproblemet. Han trenger imidlertid en spesialdel som må sendes fra utlandet, noe som tar tid. Forhandler somler vekk tiden, og Marte må flere ganger purre på ham for å få igangsatt reparasjonene. Når han endelig får påbegynt reparasjonen, viser det seg at feilen er mer komplisert enn først antatt. Forhandleren gjør flere forsøk på å reparere, men ingen av forsøkene er vellykkede. Ettersom han viser velvilje til å reparere mangelen, ser ikke Marte noen grunn til å ta rettslige skritt etter fl. § 15 for å avbryte foreldelsesfristen. Forhandleren har jo ikke avvist kravet. Forhandleren klarer imidlertid ikke å løse problemet, og påberoper seg deretter foreldelse. Ettersom tilleggsfristen etter § 10 nr. 1 er utløpt, er Martes avhjelpskrav i utgangspunktet foreldet. Spørsmålet er imidlertid om selgerens avhjelfsorsøk er å anse som en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14, slik at foreldelse likevel ikke har inntrådt.

På bakgrunn av de to skisserte scenarioene, ser man at foreldelsesreglene kan gi uheldige utfall for forbrukeren. I punkt 2 vil det først gis en introduksjon til vilkårene i tilleggsfristbestemmelsen i fl. § 10 nr. 1, før det vurderes hvorvidt forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene kan gi grunnlag for tilleggsfrist. Videre vil kravene til fristavbrytelse ved erkjennelse etter fl. § 14 gjennomgås i punkt 3, før det senere i samme punkt vurderes om den næringsdrivendes avhjelpstilbud kan anses som en fristavbrytende erkjennelse. I dette punktet vil også spørsmålet om hvorvidt loven åpner for at den næringsdrivende kan «prate

forbrukeren inn i foreldelse» bli behandlet. Endelig vil det i punkt 4 gis noen avsluttende rettspolitiske bemerkninger.

2 Kan forbrukerens rettsvillfarelse gi tilleggsfrist?

2.1 Tilleggsfrist etter § 10 nr. 1

2.1.1 Overordnet

I utgangspunktet er foreldelsesreglene objektive, noe som vil si at subjektive forhold ved fordringshaveren er uten betydning. Det følger imidlertid av fl. § 10 nr. 1 at:

Dersom fordringshaveren ikke har gjort fordringen gjeldende fordi han manglet nødvendig kunnskap om fordringen eller skyldneren, inntreter foreldelse tidligst 1 år etter den dag da fordringshaveren fikk eller burde skaffet seg slik kunnskap.

Bestemmelsen utgjør et unntak fra hovedregelen i § 2, der forhold ved fordringshaveren kan hensyntas. En tilleggsfrist etter § 10 vil særlig være aktuelt ved skjulte mangler som viser seg etter utløpet av treårsfristen i fl. § 2, men der den absolutte reklamasjonsretten etter fkjl. § 27 andre ledd på fem år fremdeles er i behold.⁵² I Rt. 2006 s. 1705 uttalte Høyesterett at ivaretagelsen av fordringshavers interesse ved skjulte feil og mangler skjer gjennom § 10 nr. 1. Dette gjelder selv om skadepotensialet kan være betydelig og uforutsigbart.⁵³ Det kan av dette utledes at § 10 nr. 1 blir en mer reell hovedregel enn en unntaksregel der saksforholdet er knyttet til skjulte mangler.

Tilleggsfristregelen er begrunnet ut fra hensynet til fordringshaver.⁵⁴ Dersom en aktsom fordringshaver er uvitende om fordringen eller skyldneren har han ingen grunn til å ta fristavbrytende skritt. Tanken er at dersom det er umulig eller uforholdsmessig vanskelig å forfølge kravet, så bør ikke foreldelse inntre. Tilleggsfristen skal dermed fungere som en beskyttelse for fordringshaver.

⁵² Røed (2019) s. 475.

⁵³ Se Rt. 2006 s. 1705, avsnitt 52.

⁵⁴ Se Ot.prp. Nr. 38 (1977–1978) s.62–63.

2.1.2 Nærmere om «nødvendig kunnskap»

Utgangspunktet er at man kan få tilleggsfrist der man mangler «nødvendig kunnskap» for å gjøre fordringen gjeldende. Ordlyden er vid og gir ingen anvisning på hva som ligger i «nødvendig», foruten at det taler for at det må være snakk om informasjon av relativ sentral karakter. Forarbeidene gir heller ingen konkret veiledning til hva som ligger i begrepet, men angir «bl a at uvitenhet om forfallsdagen for fordringer som forfaller ved påkrav eller oppsiing ikke er relevant».⁵⁵ Samlet taler ordlyden og forarbeidene for informasjonen må ha avgjørende betydning for muligheten til å fremme kravet. Videre knytter kunnskapskravet seg til «fordringen eller skyldneren», hvilket tilsier at fordringshaver må mangle kunnskap om *faktiske* forhold.

Ordlyden «gjort fordringen gjeldende» er vag, og det er isolert sett vanskelig å utlede noe konkret om hva som omfattes. En fordring kan eksempelvis gjøres gjeldende ved reklamasjon. Her er det imidlertid naturlig å se bestemmelsen i sammenheng med reglene om fristavbrudd ved rettslige skritt i fl. § 15. En reklamasjon avbryter jo ikke foreldelsesfristen. Det er dermed den kunnskapen man behøver for å bryte foreldelsesfristen som er naturlig å betegne som «nødvendig kunnskap». Slik aktualiseres rettskraftreglenes betydning for tolkningen av vilkåret «nødvendig kunnskap». Reglene om rettskraft avgjør når en avgjørelse er å anse som endelig og bindende, slik at samme sak ikke kan behandles på ny.⁵⁶ Høyesterett har vektlagt at man på grunn av rettskraftreglenes virkning ikke bør tvinge fordringshaveren til å gå til fristavbrytende skritt før han har tilstrekkelig informasjonen han trenger for å vurdere om kravet er rettmessig.⁵⁷

I Rt. 2007 s. 1479 ble kunnskapsvilkårets vurderingstema formulert til hvilket tidspunkt «bevissituasjonen var slik at det objektivt sett kunne konstateres grunnlag for å reise sak, det vil si at det var eller kunne være skaffet til veie bevis *som gjorde det forsvarlig å anlegge sak*» (min kursivering). Det rettslige grunnlaget i dommen var yrkesskadeforsikringsloven § 15 første ledd som skal forstås likt med fl. § 9 første ledd.⁵⁸ Ved vurderingen av innholdet i kunnskapsvilkåret i § 10 nr. 1 viste Høyesterett i Rt. 2008 s. 1665 (Periscopus) til rettspraksis tilknyttet fl. § 9 første ledd. Både §§ 9 nr. 1 og 10 nr. 1 anvender uttrykket «nødvendig

⁵⁵ Se Ot.prp. Nr. 38 (1977–1978) s. 63.

⁵⁶ Jf. lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister § 19-15, se også Kjørven m.fl. (2011) s. 189.

⁵⁷ Rt. 2007 s. 1479 avsnitt 39 og 49, Rt. 1998 s. 598.

⁵⁸ Se Ot.prp. nr. 44 (1988–1989) s. 90 og Rt. 2007 s. 1479 avsnitt 33.

kunnskap». Det kan virke som om Høyesterett la til grunn at innholdet i kunnskapskravene samsvarer, ettersom de parallellbehandler kravet. Dette taler for at det samme kan legges til grunn for innholdet av kunnskapskravet i § 10 nr. 1.

Periscopus-dommen gjaldt spørsmålet om rettsvillfarelse kunne godtas som mangel på «nødvendig kunnskap». I dommen ble det uttalt at man har nødvendig kunnskap når man «tross uvitenhet om hvilket utfall et søksmål vil få – har rimelig grunn til å få kravet prøvet av domstolene» eller når kravet er «prosedabelt». På dette tidspunktet kan man si at partene normalt er «tjent med at det innen fristens utløp skjer en avklaring av om det vil bli reist sak eller ikke».⁵⁹ Spørsmålet om man har en slik «rimelig grunn» til å få kravet prøvet beror på hvor mye og hvilken kunnskap man har.

Man kan med dette si at kunnskapskravet, i alle fall for rettsuvitenhetstilfellene, er oppfylt når fordringshaver har «rimelig grunn til å få kravet prøvet av domstolene», eller når kravet er «prosedabelt». Ettersom hva som vil være «nødvendig» kunnskap i den enkelte sak vil variere, er det vanskelig å si akkurat hvor mye som må til.

2.1.3 Nærmere om «fikk eller burde skaffet» kunnskap

Starttidspunktet for tilleggsfristen etter fl. § 10 er da fordringshaver «fikk eller burde skaffet seg» den nødvendige kunnskapen. Ordlyden «burde» indikerer at det må foretas en aktsomhetsvurdering, der det må forventes en viss aktivitet fra fordringshaver for å undersøke og skaffe seg opplysninger om fordringen. Ordlyden tilsier at denne undersøkelsesplikten inntreffer når fordringshaver har tilstrekkelig opplysninger om at han kan ha et krav.

I forarbeidene fremgår det at tilleggsfristen kommer til anvendelse der fordringshaver til tross for «rimelig aktsomhet» mangler nødvendig kunnskap.⁶⁰ Av dette kan det utledes at fordringshaver ikke må kunne klandres for at han mangler «nødvendig kunnskap». Hva som anses som «rimelig aktsomhet» vil variere og må vurderes konkret i det enkelte tilfellet, men man må som utgangspunkt kunne forvente at fordringshaver reagerer på indikasjoner om at han har et krav.

⁵⁹ Se Rt. 1997 s. 1070 på s. 1080, jf også Kjønsstad (2011) s. 214.

⁶⁰ Se Ot.prp. nr. 38 (1977–1978) s. 62.

I Rt. 1993 s. 911 uttalte kjæremålsutvalget at de nærmere kravene til undersøkelse beror på en helhetsvurdering av fordringens art og størrelse, kostnader ved undersøkelser og muligheten for et positivt resultat. Undersøkelsesplikten inneholdt beror følgelig på en konkret vurdering der en rekke momenter kan ha betydning, herunder subjektive forhold ved fordringshaveren.

2.2 Hva er rettsvillfarelse?

Dess mer gjennomregulert samfunnet blir, dess vanskeligere blir det for borgerne å holde oversikt over eksistensen og innholdet av alle rettsregler. Teknologisk og samfunnsmessig utvikling har nødvendiggjort ny regulering, samtidig som internasjonalisering av rettssystemene har medført at Norge gjennom EØS-avtalen er forpliktet til å gjennomføre EUs forordninger og direktiver som blir innlemmet i EØS-avtalens vedlegg.⁶¹ Med dette som bakteppe mener Falkanger det er grunnlag for å si at rettsvillfarelsesproblematikken innenfor privatretten er blitt mer aktuell.⁶²

Rettsvillfarelse innebærer at man ikke kjenner til regelen (*ignorantia juris*), eller at man kjenner til regelen, men har en uriktig oppfattelse av innholdet (*error juris*).⁶³ Falkanger mener at rettsuvitenheten skriver seg fra enten manglende kunnskap om en eller flere rettskildefaktorer, eller manglende kunnskap om rettskildeprinsippene som styrer anvendelsen av disse.⁶⁴ Det er følgelig den manglende kunnskapen om rettskildefaktorene eller rettskildeprinsippene som styrer vektingen av rettskildefaktorene, som fører til at man er i rettsvillfarelse. Dette er noe Høyesterett var inne på i Rt. 2008 s. 1665 (Periscopus-dommen), der førstvoterende viste til «det totale rettskildebildet» og «riktig forståelse av rettskildenes vekt» ved vurderingen av saksøkernes rettsuvitenhet.⁶⁵

Man skiller gjerne mellom rettsvillfarelse og faktisk villfarelse (*error fakti*). Faktisk villfarelse knytter seg til villfarelse om fakta, altså forhold som ikke er rettsregler.⁶⁶ Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2013 s. 865 (Rustdommen) gjaldt et forbrukerkjøp av en bil der man etter en tid etter overtakelse oppdaget rustskader. Mangelskravet var i utgangspunktet foreldet, men ettersom fordringshaveren manglet kunnskap om faktiske forhold – rustskadene – ble han

⁶¹ Se Falkanger (1999) s. 232.

⁶² Se Falkanger (1999) s. 232.

⁶³ Se Skag (2012) s. 356, Falkanger (1999) s. 232, og Kjørven m.fl. (2011) s. 206.

⁶⁴ Se Falkanger (1999) s. 244.

⁶⁵ Se Rt. 2008 s. 1665 avsnitt 50.

⁶⁶ Se Falkanger (1999) s. 244.

tilkjent tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1. Selv om dette var et klart tilfelle av faktisk villfarelse, er skillet mellom rettslig og faktisk villfarelse ikke alltid like klart. Dette grunner i at de to typene villfarelse har «en nær sammenheng», slik Høyesterett selv uttrykte det i Periscopusdommen.⁶⁷

2.3 Kan rettsvillfarelse utløse tilleggsfrist?

Utgangspunktet i norsk privatrett er at rettsvillfarelse ikke er unnskyldende.⁶⁸ Normalt må man selv bære risikoen for en slik uvitenhet. Foreldelsesreglene er som den klare hovedregel objektive, noe som betyr at en forbruker som har oversett foreldelsesfristen normalt ikke kan nå frem med en påstand om manglende kunnskap om rettsreglene. Som gjennomgått kan fordringshaver etter omstendighetene få tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1 ved faktisk villfarelse. Spørsmålet er om vilkårene gir en fordringshaver i rettsvillfarelse tilleggsfrist.

Verken ordlyden i § 10 nr. 1 eller forarbeidene gir et klart svar på hvorvidt rettslig villfarelse også kan anses som å mangle «nødvendig kunnskap».

Det følger imidlertid av en rekke høyesterettsdommer at rettsvillfarelse etter en konkret vurdering kan «unnskyldes» fordringshaver.⁶⁹ Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2001 s. 382 (Tjenestepensjonsdommen) gjaldt krav om fordeling av midler i et premiefond. Fordelingen av premiefondet skulle etter forskrift ha skjedd i 1993. Fordeling fant likevel ikke sted. Etter hovedregelen i fl. § 2 ble da fordelingskravet foreldet sommeren 1996. Fordringshaverne tok likevel ikke rettslige skritt før to år etter foreldelsesfristen utløp. Spørsmålet var om de kunne tilkjennes tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1. Høyesterett bemerket at det var noe usikkert om fordringshaverne hadde vært i rettsvillfarelse om reguleringen i forskriften, eller om de var i faktisk villfarelse om at det i det hele tatt fantes et premiefond. Førstvoterende fant likevel at det ikke var nødvendig å ta stilling til dette, og uttalte at:

Også manglende kunnskap om rettsregler vil *etter omstendighetene* kunne gi grunnlag for tilleggsfrist etter foreldelsesloven § 10 nr. 1, iallfall dersom rettsuvitenheten knytter seg til spesialregler som er lite kjent. (min kursivering)

⁶⁷ Se Rt. 2008 s. 1665 avsnitt 32.

⁶⁸ Jf. Rt. 2008 s. 1665.

⁶⁹ Se bl.a. Rt. 1959 s. 525, Rt. 1979 s. 492, Rt. 1992 s. 64 og Rt. 2001 s. 382.

Fordringshaverne fikk tilkjent tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1, og kravet var dermed ikke foreldet. Dommen taler mer styrke for at rettsvillfarelse etter en konkret vurdering kan godtas som mangel på «nødvendig kunnskap» i fl. § 10 nr. 1. Det er imidlertid vanskelig å utlede hvor sterkt dette utgangspunktet eventuelt står seg, og hvor terskelen ligger for å kunne påberope seg rettsvillfarelse som uvitenhetsgrunn. For å besvare dette må det ses nærmere på øvrig rettspraksis.

Ved utpenslingen av rettsregelen viste Høyesterett i Tjenestepensjonsdommen til Rt. 1959 s. 525 (Bileksplosjonsdommen) hva gjaldt kunnskapsvilkåret. I denne dommen hadde en 15 år gammel gutt ved et uhell fått brennende bensin over seg da han iakttok en bilreparasjon. Man visste ikke hvem bilføreren var, og man kunne derfor ikke holde ham erstatningsansvarlig. Skadelidte og hans mor var i rettsvillfarelse om motorvognloven § 11, der det fremgikk at Felleskontoret til oppgjør av ansvarsskader for ukjente og uforsikrede motorvogner (Felleskontoret) kunne holdes erstatningsansvarlige.⁷⁰ Spørsmålet var om kravet var foreldet da han tok rettslige skritt fem år etter at ulykken. Etter straffelovens ikrafttreddelseslov (strl. ikrl.) § 28 løp foreldelsesfristen fra den dag da skadelidte «ble vidende» om «[s]kaden» og om «den for samme ansvarlige».⁷¹ Høyesterett uttalte at utgangspunktet var at kravet var foreldet, ettersom det allerede kort tid etter uhellet måtte være klart at skadelidte hadde kunnskap om både «[s]kaden» og «den [...] ansvarlige». Høyesterett kom likevel til at dette ikke kunne være avgjørende da «de ikke kjente lovens ordning, var de likevel avskåret fra å gjøre kravet gjeldende». Fristen kunne ikke begynne å løpe før skadelidte fikk kunnskap om hvem som *rettslig sett* var ansvarlig, og dermed var ikke foreldelsesfristen utløpt da søksmålet ble tatt ut.

Høyesterett kom også i Rt. 1979 s. 492 (Varfjell/Stifjell-dommen) og Rt. 1992 s. 64 (P-pilledom II) frem til at fordringshavernes rettsvillfarelse førte til at foreldelsesfristen startet å løpe på et senere tidspunkt, jf. henholdsvis strl. Ikrl. § 28 og fl. § 9 nr. 1. Dette til tross for at Høyesterett i begge sakene uttalte at kravene i utgangspunktet var foreldet. I Varfjell/Stifjell-dommen ble det lagt stor vekt på at fordringshaverne var samer, og at de som etnisk minoritet hadde større utfordringer i kommunikasjonen med storsamfunnet. Tilsvarende la man i P-pilledom II vekt på at fordringshaver hadde fått en «psykisk blokkering» etter at hun hadde

⁷⁰ Lov 20. februar 1926 nr. 2 om motorvogn.

⁷¹ Lov 22. mars 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige straffelovs ikrafttræden.

hatt hjernetrombose, og at hun av den grunn ikke kunne ivareta interessene sine før på et senere tidspunkt. Felles for begge dommene var altså at man ikke kunne klandre skadelidte for å ikke ha avbrutt foreldelsesfristen på et tidligere tidspunkt, og at skadelidte var i en underlegen eller svak posisjon.

Selv om Bileksplosjonsdommen, Varfjell/Stifjell-dommen og P-pilledom II gjelder *friststart* etter strl. ikrl. § 28 og fl. § 9 nr. 1, har de overføringsverdi til tilleggsfristregelen i fl. § 10 nr. 1. Som tidligere nevnt kan Høyesteretts parallellbehandling av kunnskapsvilkåret i fl. § 9 nr. 1 og fl. § 10 nr. 1 i Periscopus-dommen tale for at innholdet i kunnskapsvilkårene i de to bestemmelsene samsvarer.⁷² I teorien er det også lagt til grunn at tolkning av kunnskapsvilkåret i fl. § 9 nr. 1 gir veiledning til tolkningen av kunnskapsvilkåret i § 10 nr. 1.⁷³ Det må dermed legges til grunn at rettspraksis tilknyttet fl. § 9 nr. 1, herunder P-pilledom II, har overføringsverdi til fl. § 10 nr. 1. Ettersom fl. § 9 er en videreføring av strl. ikrl. § 28⁷⁴, er det klart at rettspraksis etter strl. ikrl. § 28, herunder Bileksplosjonsdommen og Varfjell/Stifjell-dommen, er sentrale dommer for tolkningen av kunnskapsvilkåret i fl. § 9 nr. 1. Disse dommene vil dermed også gi veiledning for tolkningen av fl. § 10 nr. 1.

Høyesterett uttalte i Varfjell/Stifjell-dommen at

[t]ungtveiende hensyn taler for at man viser stor varsomhet med å godta rettsuvitenhet som unnskyldningsgrunn. Det kan dermed ikke være tale om i alminnelighet å godta at skadelidte har vært ukjent med ansvarsregler eller ansett det usikkert om et erstatningssøksmål kunne gjøres gjeldende mot skadevolderen.

Høyesterett ønsket heller ikke i P-pilledom II å legitimere en generell regel som godtar at skadelidte har vært ukjent med de relevante regler. Man fant likevel grunn til å gjøre unntak i disse dommene ta det forelå spesielle faktiske forhold som berettiget at fordringshaverne manglet den rettslige kunnskapen. Uttalelsene taler for isolert sett for at rettsvillfarelse kun skal godtas unntaksvis og i særlige tilfeller.

Også faktum i dommene taler for en slik forståelse. Bileksplosjonsdommen illustrerer at rettsvillfarelse etter omstendighetene kan godtas der uvitenheten knytter seg til *kompliserte*

⁷² Se avhandlingens punkt 2.2.2.

⁷³ Se Hagstrøm (2011) s. 776, Skag (2012) s. 327 og Røed (2019) s. 447.

⁷⁴ Se Rt. 2008 s. 1608 avsnitt 31 og Kjørven m.fl.(2011) s. 184–185.

spesialregler, mens Varfjell/Stifjell-dommen taler for at rettsvillfarelse kan godtas der det er *tvilsomt hva som er den riktige rettsstilstanden*. P-pilledommen illustrerer på sin side at rettsvillfarelse kan utløse tilleggsfrist der fordringshaveren på grunn av *alvorlig sykdom* ikke har kunnet ivareta interessene sine. Dommene illustrerer at adgangen til å godta rettsvillfarelse som uvitenhetsgrunn er smal og at regelen trolig skal fungere som en *sikkerhetsventil* der foreldelse vil gi svært urimelig resultat. Terskelen for å godta rettsvillfarelse etter § 9 nr. 1 må dermed sies å være høy, noe som taler for at det også skal mye til for å godta rettsvillfarelse etter § 10 nr. 1.

Standpunktet i Tjenestepensjonsdommen har senere blitt fulgt opp i Rt. 2001 s. 901 (Sykepleierdommen) og Periscopus-dommen. I disse dommene fikk fordringshaverne imidlertid ikke tilkjent en tilleggsfrist, men det fremgår likevel at rettsuvitenhet kan omfattes av vilkåret «nødvendig kunnskap». I Periscopus-dommen gjorde Høyesterett et poeng ut av å vurdere hvorvidt rettsvillfarelse omfattes, men kom til at det var omfattet, selv om det skulle mye til. Dommen gjaldt spørsmål om noen hotellselskapers krav om tilbakebetaling av for mye innbetalt merverdiavgift var foreldet. De uriktige innbetalingene skyldtes feiltolkning av merverdiavgiftsreglene, såkalt *error juris*. Ved vurderingen av hvorvidt de kunne tilkjennes en tilleggsfrist, uttalte Høyesterett at «det skal betydelig mer til etter § 10 enn etter § 9 ved personskade».⁷⁵ Ettersom terskelen for å godta rettsvillfarelse etter Bileksplosjonsdommen, Varfjell/Stifjell-dommen og P-pilledom II må være høy, tilsier dette at terskelen etter § 10 nr. 1 må være *enda høyere*.

Oppsummeringsvis er det klart at rettsvillfarelse generelt *kan* omfattes av «nødvendig kunnskap» og dermed danne grunnlag for tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1, men at det skal betydelig til.

2.4 Kan forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene utløse tilleggsfrist?

I de ovennevnte dommene knyttet ikke rettsvillfarelsen seg til foreldelsesloven. Bileksplosjonsdommen gjaldt eksempelvis rettsvillfarelse om en spesialregel i motorvognloven § 11. Dette kan tale for at rettsvillfarelsen må gjelde mer perifere eller

⁷⁵ Se Rt. 2008 s. 1605 avsnitt 33.

mindre allment kjente rettsregler. I Tjenestepensjonsdommen ble det som nevnt uttalt at rettsvillfarelse kunne gi tilleggsfrist «i alle fall dersom rettsvillfarelsen knytter seg til *spesialregler som er lite kjent*» (min kursivering). Dette ble også gjentatt i Periscopusdommen.⁷⁶ Uttalelsen må forstås som at det er usikkert om rettsvillfarelse om mer sentrale regler utløser tilleggsfrist. Det springende punkt er derfor om forbrukerens villfarelse om *foreldelsesreglene* utløser tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1.

For å besvare spørsmålet må det foretas en aktsomhetsvurdering etter fl. § 10 nr. 1, der det sentrale er på hvilket tidspunkt en forbruker «burde skaffet» seg kunnskap om foreldelsesreglene.⁷⁷ Må man forvente at en forbruker allerede på kjøpstidspunktet er kjent med foreldelsesreglene, eller i alle fall gjør seg kjent med reglene innenfor treårsfristen for foreldelse i fl. § 2? Undersøkelsesplikts innhold beror som nevnt på en konkret vurdering der en rekke momenter, blant annet subjektive forhold ved skyldneren, har betydning for hvilke krav man kan stille til fordringshaverens aktivitet.⁷⁸ For å besvare spørsmålet må det dermed vurderes hvor streng aktsomhetsnorm som må legges til grunn.

I Bileksplosjonsdommen, Varfjell/Stifjell-dommen og P-pilledom II la Høyesterett stor vekt på at fordringshaverne var *underlegne* eller *stod i en svak posisjon*. De to førstnevnte dommene ble vurdert etter strl. ikrl. § 28, som riktignok ikke hadde et aktsomhetskrav. Det virker likevel som at Høyesterett vurderte fordringshavernes aktsomhet, da det blant annet ble slått fast at de ikke kunne bebreides. Falkanger er også av den oppfatning at fordringshavers villfarelse som skyldes *subjektiv underlegenhet* kan være et moment som taler for at man stiller mindre strenge krav til fordringshaverens undersøkelsesplikt.⁷⁹ Falkanger viser blant annet til at en utlending med dårlig kjennskap til norske rettsregler, lettere vil kunne høres med at han var opptrådte aktsomt, sammenlignet med en nordmann.⁸⁰

Det nevnes videre at det samme vil gjelde for norske statsborgere som av en eller annen grunn har *vanskeligheter med å forstå den relevante rettsregelen*. Det er klart at samspillet mellom reklamasjonsreglene og foreldelsesreglene kan fremstå som en felle for forbrukeren, sett hen til Departementets formulering om at dagens ordning kan virke urimelig og «kan i alle fall

⁷⁶ Se Rt. 2008 s. 1605 avsnitt 36.

⁷⁷ Se avhandlingens punkt 2.1.3.

⁷⁸ Se avhandlingens punkt 2.1.3.

⁷⁹ Se Falkanger (1999) s. 306.

⁸⁰ Se Falkanger (1999) s. 306.

være vanskelig å forstå for lekfolk».⁸¹ Det er ikke bare lekfolk som kan ha vanskeligheter med å forstå parallelliteten mellom regelsettene. Dette illustreres i en rekke lagmannsrettsdommer der forbrukeren var representert ved advokat allerede *før* mangelskravet var foreldet.⁸² Til tross for at forbrukeren hadde bistand av juridisk ekspertise før foreldelsesfristens utløp, led forbrukeren fullstendig rettstap. I LA-2001-1645 anførte forbrukerens advokat at foreldelse ikke kunne ha inntrådt, da det var reklamert rettidig og den absolutte reklamasjonsfristen på 5 år etter avhl. § 4-19 ikke var utløpt. At advokater med sin spesialkompetanse på gjeldende rett har problemer med å forstå samspillet mellom regelsettene, taler sterkt for at forbrukerne vil ha vanskelig for å forstå rettsreglene. Dette kan tale for å anvende en mildere aktsomhetsnorm, slik at det ikke forventes at en forbruker «burde skaffet seg» kunnskap om foreldelsesreglene innenfor foreldelsesfristen i fl. § 2.

Selv om foreldelsesloven ikke er «spesialregler som er lite kjent», er det likevel – basert på uttalelsene i forarbeidene og overnevnt lagmannsrettspraksis – god grunn til å tro at den *riktige rettstilstanden* er lite kjent.⁸³ Den komplekse ordningen med to parallelle lover, kombinert med forbrukernes underlegenhet, taler derfor ytterligere for at det bør legges en mild aktsomhetsnorm til grunn.

Skag mener imidlertid med henvisning til Varfjell/Stifjell-dommen at man bør være forsiktig med å vektlegge kollektiv subjektiv underlegenhet, da dette kan bli for generaliserende og virke stigmatiserende.⁸⁴ I Varfjell/Stifjell-dommen var spørsmålet om noen flyttsamers erstatningskrav mot staten var foreldet. De hadde ikke avbrutt fristen på et tidligere tidspunkt ettersom de først etter Rt. 1968 s. 429 (Altavanndommen) forstod at de kunne ha et krav. Høyesterett la avgjørende vekt på samenes svake posisjon i forhold til storsamfunnet, herunder at språklige og kulturelle forhold skapte vanskeligheter med å sette seg inn i rettsreglene. Skags kritikk går ut på at man i stedet bør vektlegge individuelle forhold ved den konkrete fordringshaver. Et slikt standpunkt har gode grunner for seg der det er snakk om minoritetsgrupper som samer eller innvandrere. Begrunnelsen for en slik varsomhet gjør seg etter min mening likevel ikke gjeldende i like stor grad for forbrukere som gruppe. «Alle» privatpersoner vil på et eller annet tidspunkt ha rollen som forbruker. Det vil ikke være like

⁸¹ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 114–117, samt avhandlingens punkt 1.2.

⁸² Se LB-2004-6385, LA-2015-110020, LF-2016-162689, LG-2016-23452.

⁸³ Se Rt. 2008 s. 1605 avsnitt 33.

⁸⁴ Se Skag (2012) s. 355.

stigmatiserende å bli ansett som underlegen når «alle andre» også er det. Dette taler derfor etter min mening for at man kan vektlegge kollektiv underlegenhet i tilfeller som angår forbrukere som gruppe.

I Periscopus-dommen uttalte flertallet at det gjelder en «særlig streng aktsomhetsnorm» ved rettsuvitenhet. Dommen gjaldt riktignok en sak der fordringshaver var næringsdrivende, men uttalelsene var generelt formulert. Førstevoterende bemerket med henvisning til forarbeidene at «[d]et er [...] umulighetssituasjoner som omfattes – fordringshaveren kan ikke, tross rimelig aktsomhet, gjøre sitt krav gjeldende. Slik umulighet er sjelden til stede ved rettsvillfarelse. Den som er kjent med de faktiske omstendigheter vil oftest i det minste ha en foranledning til å undersøke, eventuelt søke råd, om mulige rettslige konsekvenser». Uttalelsene kan tas til inntekt for at man ikke kan godta rettsvillfarelse som uvitenhetsgrunn der det er snakk om sentrale regler, nettopp fordi aktsomhetskravet tilsier at man burde ha undersøkt reglene nærmere.⁸⁵

Standpunktet fra Periscopus-dommen henter støtte i teorien. Falkanger er av den oppfatning at dersom villfarelsen gjelder «sentrale og vanligvis kjente rettsregler», skal det mye til for at villfarelsen er aktsom.⁸⁶ Dette stemmer godt overens med det som kan utledes fra Periscopus-dommen. Det er klart at foreldelsesreglene er sentrale regler, hvilket taler sterkt for at rettsvillfarelse om reglene er utelukket. Som tidligere nevnt er likevel reglene vanskelig tilgjengelig for både forbrukere og jurister, hvilket tilsier at foreldelsesreglene ikke nødvendigvis er «vanligvis kjente regler». Dette kan tale for at utgangspunktet fra Periscopus-dommen ikke står like sterkt hvor rettsvillfarelsen knytter seg til foreldelsesreglene. Både Kjønsstad/Tjomsland, Skag og Røed gir uttrykk for at fordringshaver selv må bære risikoen for manglende kjennskap til foreldelsesreglene.⁸⁷ Bruserud og Lervåg skriver at:

[...] alle borgere har plikt til å følge, og dermed også kjenne, loven, og da særlig på de livsområdene de beveger seg på. Plikt til å følge reglene gjelder selvsagt bare der det dreier seg om pliktregler, men sammenholdt med [...] utgangspunktet om at enhver

⁸⁵ Se Kjørven m.fl. (2011) s. 218 og Røed (2019) s. 503.

⁸⁶ Falkanger (1999) s. 305.

⁸⁷ Kjønsstad/Tjomsland (1983) s. 69, Bruserud og Lervåg i Kjørven m.fl. (2011) s. 211, Skag (2012) s. 365–367 og Røed (2019) s. 510.

bærer risikoen for sin egen rettsoppfatning, må det konkluderes med at det i høy grad forventes av borgerne at de skal kjenne til loven.⁸⁸

Han mener følgelig at det skal mye til for at en fordringshaver får tilleggsfrist etter § 10 nr. 1 når han ikke kjenner til rettsregelen. Uttalelsene taler for at man må forvente at forbrukeren er kjent med foreldelsesreglene før foreldelsesfristen utløper, og at det dermed må gjelde en streng aktsomhetsnorm.

I mangel av høyesterettspraksis som sier noe konkret om hvorvidt forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene er unnskyldelig, må det etter min mening være avgjørende at generelle uttalelser fra Periscopus-dommen tilsier at det gjelder en streng aktsomhetsnorm etter § 10 nr. 1, og at rettsvillfarelsen ikke kan knytte seg til sentrale regler. Dette betyr at rettsvillfarelse som hovedregel kun kan utløse tilleggsfrist der det er snakk om perifere eller mindre sentrale lover, forskrifter eller bestemmelser, men det må uansett også der forventes at fordringshaver setter seg inn i de reglene som gjelder på det livsområdet han beveger seg inn på.

På bakgrunn av det ovennevnte kan trolig ikke forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene utløse tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1. Dette fordi det forventes at en fordringshaver som er kjent med de faktiske omstendighetene ved kravet også innen kort tid må skaffe seg den nødvendige rettslige kunnskapen. Dette innebærer at forbrukerens rettsuvidethet i praksis får liten selvstendig betydning, da den ikke påvirker foreldelsesfristen.

2.5 Burde forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesloven utløse tilleggsfrist?

At det forventes at forbrukeren kjenner til foreldelsesloven, kan virke nokså paradoksalt sett i lys av at departementet i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven erkjente at samspillet mellom reklamasjonsreglene og forarbeidsuttalelsene kan virke som en “felle” for forbrukere.⁸⁹

Spørsmålet er dermed om rettsstilstanden er god. Bør man i større grad åpne for at en forbruker i rettsvillfarelse om foreldelsesreglene kan gis tilleggsfrist?

⁸⁸ Kjørven (2011) s. 217.

⁸⁹ Se avhandlingens punkt 1.2.

Den umiddelbare problemstillingen som oppstår ved et slikt spørsmål er hvor grensen eventuelt skal settes for når en slik rettsvillfarelse skal utløse tilleggsfrist. Skal regelen bare gjelde i tilfeller som forarbeidene skisserer, nemlig der forbrukeren antar at den fremsatte reklamasjonen er tilstrekkelig for å holde mangelskravet i hevd? Dersom man legger en slik regel til grunn, melder bevistekniske spørsmål seg. Hvordan skal man skille en fordringshaver som er i rettsvillfarelse fra en som ikke er det? Domstolene vil kunne stå overfor vanskelige bevissspørsmål, hvilket også vil kunne medføre at saksomfanget økes. Dess større omfang, dess lengre tid og mer ressurser vil en sak kreve. Samfunnsøkonomiske hensyn og hensynet til en effektiv domstol taler derfor mot en slik regel.

Det er videre grunn til å tro at en slik regel vil kunne bli påberopt av forbrukere som ikke har vært i villfarelse, men som av forskjellige grunner ikke har avbrutt foreldelsesfristen. En slik regel vil kunne utnyttes ved at andre enn de tiltenkte vil få tilleggsfrist. Dette vil kunne virke *prosesskapende* ved at forbrukere som i utgangspunktet hadde slått seg til ro med at saken var foreldet, nå også ønsker å få prøvd saken. En videre tilleggsfrist vil dermed kunne føre til at foreldelsesreglene uthules og mister mye av sin funksjon.

Som vist innledningsvis i avhandlingen, ser man en klar tendens til at forbrukere kjøper stadig dyrere varer, og at kjøpekraftveksten særlig går til bil.⁹⁰ For forbrukere flest er slike kjøp noen av de største transaksjonene de foretar i livet, og kjøpene har stor innvirkning på privatøkonomien. Skjulte mangler kan medføre akutte og omfattende utbedringsbehov, og utbedringskostnadene kan beløpe seg til store summer. Et foreldet mangelskrav vil dermed kunne ha svært inngripende virkninger for forbrukeren. Hensynet til materielt gode og rettferdige løsninger taler derimot for at rettsvillfarelse om foreldelsesreglene i større grad godtas for forbrukerens vedkommende.

Anton Menger er én av flere som derimot anfører at et prinsipp om at rettsvillfarelse ikke kan være unnskyldelig, i praksis vil føre til *ulikhet* for loven.⁹¹ Med utgangspunkt i at tilgangen til rettskunnskap er forskjellig i de ulike samfunnsklassene, mener han at de lavere klassene vil ha dårligere kunnskap om rettsreglene enn de som tilhører de øvre. Derav trekker han konklusjonen om at en fordringshaver som tilhører den lavere samfunnsklassen oftere vil være i rettsvillfarelse enn fordringshavere i enn øvre klassen. Av den grunn taler sosiale

⁹⁰ Se avhandlingens punkt 1.2.

⁹¹ Se Falkanger (1999) s. 299–300.

hensyn for å godta rettsvillfarelse som uvitenhetsgrunn. Det kan stilles spørsmål ved om dette også gjelder for Norge. Falkanger mener at vi ikke har de samme klare klasseskillene som Menger beskriver, men er likevel av den oppfatning av det finnes forskjeller, og at de samme hensynene i prinsippet gjør seg gjeldende.⁹² Hensynet til likebehandling kan derfor ytterligere tale for at forbrukeres rettsvillfarelse i større grad godtas.

Til tross for at en streng praktisering av foreldelsesreglene kan gi urimelige resultat for forbrukeren, ivaretar man i større grad hensynet til forutberegnelighet ved å ikke godta rettsvillfarelse. Høyesterett uttalte uttrykkelig i Rt. 1999 s. 1755 at det er «vesentlig at foreldelsesloven gir klare og forutsigbare løsninger». En regel som åpner for å gi tilleggsfrist til forbrukere i rettsvillfarelse om foreldelsesreglene, vil trolig bli formulert som en skjønnsmessig og komplisert regel. Dette kan bidra til en større grad av uforutsigbarhet for både forbrukeren og den næringsdrivende, som ikke har en klar regel å forholde seg til.

En vesentlig del av forbrukervernet knytter seg nettopp til forutberegnelighet.⁹³ For at man skal ha et reelt forbrukervern, må forbrukeren ha rimelig mulighet til å vurdere rettsstillingen sin. Tanken bak en eventuell regel om at forbrukerens rettsvillfarelse skal gi tilleggsfrist, er at man ønsker et bedre forbrukervern. Dersom en slik regel likevel går på bekostning av forbrukerens forutberegnelighet, vil regelen i noen grad kunne virke *mot* sin hensikt. Man kan dermed si at forbrukervernhensyn, herunder forutberegnelighetshensyn, til en viss grad taler mot en regel som i større grad åpner for å gi forbrukere i rettsvillfarelse om foreldelsesreglene en tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1.

I tillegg vil en slik regel også føre til at forutberegneligheten for den næringsdrivende svekkes. Dersom selger ikke kan innrette seg etter forbrukerens kunnskap om faktiske forhold, vil risikoen for rettsvillfarelse lempes over på selgeren. Da det for den næringsdrivende er vanskelig å vite om forbrukeren er i rettsvillfarelse på tross av kunnskap om de faktiske forholdene, vil en slik regel påføre selger en økt risiko for eldre krav som det er vanskelig å beskytte seg mot. Et slikt skifte i risikofordelingen kan få utilsiktede konsekvenser for blant annet priser, da den næringsdrivende må hensynta den økte risikoen i driften.

⁹² Se Falkanger (1999) s. 299–300.

⁹³ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 32.

Dessuten er det klart at § 10 nr. 1 er en unntaksregel fra hovedregelen i fl. § 3 jf. § 2. Dersom man godtar at en forbruker i rettsvillfarelse skal få tilleggsfrist, vil dette være et «unntak fra unntaket», som vil føre oss enda lengre bort fra hovedformålet med foreldelsesreglene og kunne undergrave hovedregelen. Hensynene som foreldelsesreglene er ment å ivareta vil svekkes, noe som også vil bidra til at det blir vanskelig å forutse om fordringen består.

Det kan riktignok argumenteres for at uforutsigbarheten kan avbøtes ved at regelen rasjonaliseres, eksempelvis ved at det utvikles retningslinjer og oppstilles typetilfeller i bestemmelsen. Etter min mening er det likevel vanskelig å se noen typetilfeller som er så konkrete og avgrensede at man ikke samtidig åpner opp for en for relativ vid praktisering.

Forutsatt at regelen har en skjønnsmessig utforming, vil en slik regel kunne gi økt domstolskjønn. Det er på det rene at domstolskjønn kan gi økt sannsynlighet for *vilkårlighet*, hvilket er uheldig og kan være egnet til å svekke tilliten til domstolene. Rettssikkerhetshensyn taler derfor sterkt mot en regel som åpner for å gi tilleggsfrist til en forbruker i villfarelse om foreldelsesreglene.

Det kan anføres at den gjeldende regelen om at forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene ikke utløser tilleggsfrist, virker som en *oppfordring* til forbrukeren om å sette seg inn i foreldelsesreglene. Påpasseligheten skjerpes og fordringshaver gjør nøyere undersøkelser enn han ellers ville ha gjort. Slik vil regelen også kunne ha en preventiv effekt. En forutsetning for at regelen skal virke som en oppfordring, er imidlertid at forbrukeren har kunnskap om regelen. Har forbrukeren ikke denne kunnskapen, vil han jo ikke få oppfordring til å skjerpe seg. Dette taler for at oppfordringshensynet, som er et av de bærende hensynene bak foreldelsesreglene, ikke gjør seg gjeldende i rettsvillfarelsetilfeller.

Begrunnelsen bak § 10 nr. 1 er å unngå foreldelse der det er umulig for fordringshaver å avbryte foreldelsesfristen.⁹⁴ Som nettopp gjennomgått vil en forbruker i rettsvillfarelse ikke ha oppfordring til å avbryte foreldelsesfristen, nettopp fordi han ikke er klar over at det løper noen frist. Det vil likevel være verken umulig eller uforholdsmessig vanskelig for ham å avbryte foreldelsesfristen på kravet sitt. Dette var flertallet i Periscopus-dommen inne på da de slo fast at det gjelder en streng aktsomhetsnorm for rettsvillfarelse. Hensynene bak § 10 nr. 1 taler dermed for at bestemmelsens anvendelsesområde ikke utvides.

⁹⁴ Se avhandlingens punkt 2.1.1.

Etter min mening er det *flere motforestillinger* enn gode grunner knyttet til å innføre en regel som i større grad åpner for at forbrukerens rettsvillfarelse om foreldelsesreglene kan utløse tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1. Jeg kan ikke se at det er mulig å skape en så avgrenset regel at kun den tiltenkte målgruppen omfattes av regelen. Det vil som nevnt kunne føre til undergraving av foreldelsesreglene. Etter min oppfatning veier disse hensynene tyngre enn hensynet til den enkelte forbrukeren som rammes av urimelige utslag av foreldelse.

3 Kan avhjelpstilbud anses som en erkjennelse etter fl. § 14?

3.1 Innledende om mulig utnyttelse av foreldelsesreglene

I punkt 1.5 ble det gitt et praktisk eksempel på hvordan en forbruker som befinner seg i en avhjelpssituasjon kan risikere å lide rettstap som følge av at han ikke avbryter foreldelsesfristen. Den næringsdrivende forsøkte å utbedre feilen, men da han ikke lyktes påberopte han seg raskt foreldelse. I dette gitte eksempelet er det vanskelig å si noe om den næringsdrivendes *hensikt*, herunder om han bevisst trakk uten tiden for at foreldelsesfristen skulle løpe ut.

Med henvisning til at foreldelsesloven uttømmende regulerer fristavbrytelse, uttrykker Røed at «en skyldner kan derfor velge en strategi som går ut på 'å snakke fordringshaveren inn i foreldelse' - ved bevisst å trenere saken». Røed baserer sin oppfatning på Rt. 2002 s. 696 og Rt. 2005 s. 16, der skyldnerne påberopte seg foreldelse etter å ha forhandlet eller kommunisert med fordringshaver over lengre tid. Det kan være vanskelig å trekke en slutning om at skyldnerne i disse dommene trenerte saken, da Høyesterett ikke sier noe eksplisitt om det. En mulig forklaring på dette kan være at det er vanskelig å bevise at skyldnerne har hatt en slik hensikt, samt at Høyesterett av hensyn til partene generelt er forsiktig med å «stemple» dem som eksempelvis uredelige. Det er dessuten ikke sikkert at en slik uttalelse har noe for seg rettslig sett. Hovedregelen er jo at foreldelsesreglene er objektive, noe som medfører at partenes hensikt ikke er relevant. Saken vil jo fremdeles være foreldet, selv om domstolen eventuelt påpeker at næringsdrivende har trenert saken. Dette kan forklare hvorfor det er vanskelig å finne rettspraksis der det klart fremgår at fordringshaver har «snakket fordringshaver inn i foreldelse». Jeg er likevel enig med Røed om at dommene viser at dette er en *mulighet* skyldnerne har.

At dette er et praktisk problem, har blitt påpekt av Forbrukerrådet. Forbrukerrådet er en uavhengig interesseorganisasjon og klageinstans for forbrukerklager, og tilbyr nøytral mekling mellom forbrukere og selgere.⁹⁵ Organet må følgelig sies å ha et godt grunnlag for å

⁹⁵ Lov 17. juni 2016 nr. 29 om godkjenning av klageorganer for forbrukersaker § 23.

uttale seg om problemstillingen. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven uttalte Forbrukerrådet at:

Det er et særskilt problem i forbrukerforhold at foreldelse kan inntre etter den alminnelige treårsregel før den absolutte reklamasjonsfristen på fem år er løpt ut. [...]. Våre fylkeskontorer opplyser at dette ikke helt sjelden fører til rettstap for forbrukeren. *I enkelte tilfeller har det vært klare indikasjoner på at selger bevisst har trenert oppgjøret i den hensikt å oppnå foreldelse.*⁹⁶ (min kursivering)

Uttalelsene tyder på at en slik treneringsstrategi utgjør et praktisk problem i forbrukerkjøpssaker. Skyldner har ikke plikt til å opplyse om eller minne fordringshaver på den løpende foreldelsesfristen. Han har følgelig alt å tjene på at foreldelsesfristen utløper. Man kan dermed ikke utelukke at enkelte næringsdrivende benytter seg av muligheten med å trenere saken dersom foreldelsesfristen nærmer seg.

Som nevnt må fordringshaver som hovedregel selv bære risikoen for egen rettsvillfarelse. Det er likevel ikke bare i tilfeller der fordringshaver er i villfarelse om foreldelsesreglene at dette problemet er relevant. Samspiller mellom reklamasjons – og foreldelsesreglene vil særlig kunne fungere som en felle for en opplyst fordringshaver som har reklamert på en mangelfull vare og som befinner seg i en avhjelpssituasjon. Hvorfor dette er et særlig problem i slike situasjoner, vil gjennomgås i det følgende.

3.2 Hvorfor kan foreldelsesreglene særlig utnyttes i avhjelpssituasjoner?

Forutsatt at det foreligger en mangel ved varen etter fkjl. § 16, har forbrukeren krav på å få rettet eller omlevert varen, jf. fkjl. § 29 første ledd. Et avhjelpskrav er dermed forbrukerens krav på å få utbedret varen eller på å få levert ny vare. I det følgende skal jeg forsøke å gi et svar på hvorfor spesielt forbrukere i en avhjelpssituasjon er sårbare for at den næringsdrivende trenerer saken slik at foreldelse inntreffer.

⁹⁶ Se Ot.prp. nr. 44 (2001–2002) s. 116.

Normalt fungerer foreldelsesreglene slik at forbrukeren har en oppfordring til å avbryte foreldelsesfristen for å holde mangelskravet i hevd. Denne oppfordringen gjør seg imidlertid ikke gjeldende i like stor grad for en forbruker i en avhjelpsprosess. Dette skyldes at den næringsdrivende tross alt har tilbudt seg å reparere eller omlevere tingen. For forbrukeren fremstår det som at saken er nær en løsning. Det er vanskelig å se at en forbruker har grunn til å ta rettslige skritt så lenge den næringsdrivende ikke har avvist kravet.

Å bli dratt inn i en rettslig tvist er aldri en gledelig nyhet, og bidrar neppe til et godt forhandlingsklima. En forbruker kan dermed ha god grunn til å vente med fristavbrytelse ved rettslige skritt da dette kan virke konfliktskapende og konflikteskalerende. Man kan se for seg tilfeller der den næringsdrivende i utgangspunktet er forberedt på å imøtegå forbrukerens avhjelpskrav og løse saken utenfor domstolen. Når vedkommende blir informert om at det er tatt rettslige skritt blir han imidlertid fornærmet, og stanser utbedringsforsøket. Slik vil en sak som i utgangspunktet kunne blitt løst mellom partene selv, bli gjenstand for domstolsbehandling.

Videre må terskelen for å ta rettslige skritt generelt sies å være høy, og langt høyere enn terskelen for å fremsette et krav mot noen.⁹⁷ Det kan riktignok bemerkes at foreldelsesfristen i forbrukerkjøpssaker kan avbrytes ved å bringe saken inn for Forbrukerrådet.⁹⁸ Behandling hos Forbrukerrådet er gratis, og terskelen for å bringe saken inn dit må anses vesentlig lavere enn å ta saken til domstolen. Likevel kan ikke terskelen sies å være *ubetydelig*, og den vil nok også medvirke til at mange forbrukere venter med å ta fristavbrytende skritt til kravet er endelig avvist av den næringsdrivende.

Samlet kan man si at det er flere medvirkende årsaker til at foreldelsesreglene særlig kan utnyttes i avhjelpssituasjoner. En forbruker som av disse grunnene ikke går til fristavbrytende skritt, vil som nevnt ikke kunne få domstolens hjelp til å tvangsinndrive kravet sitt. Spørsmålet er om man kan anse selgers tilbud om avhjelp som en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14. For å besvare spørsmålet må det først vurderes hva som kreves for at en erkjennelse anses som fristavbrytende etter § 14.

⁹⁷ Se Kjørven m.fl. (2011) s. 192.

⁹⁸ Jf. fkjl. § 16 nr. 2 bokstav b.

3.3 Foreldelsesloven § 14

3.3.1 Overordnet

Fristavbrytelse ved erkjennelse reguleres i fl. § 14:

Foreldelse avbryter når skyldneren overfor fordringshaveren uttrykkelig eller ved sin handlemåte erkjenner forpliktelsen, så som ved løfte om betaling eller ved å betale rente.

Det sentrale er at skyldneren «erkjenner» forpliktelsen, noe som enten kan skje «uttrykkelig» eller «ved sin handlemåte».

Bakgrunnen for regelen er at man ikke vil tvinge fordringshaver og skyldner inn i en rettslig prosess om fordringen, så lenge partene ikke er uenige om den.⁹⁹

Det vil i det videre avgrenses mot spørsmålet om hvorvidt det kreves at skyldnerens handlemåte danner et selvstendig grunnlag for kravet, altså slik at erkjennelsen er av en slik karakter at man ikke behøver å ta stilling til den opprinnelige fordringens eksistens og gyldighet.¹⁰⁰

3.3.2 Nærmere om «erkjenner»

Verken lovteksten selv eller forarbeidene definerer hva man legger i formuleringen «erkjenner». En isolert tolkning av ordlyden kan tilsi at skyldneren må ha kunnskap om forpliktelsens eksistens, eksempelvis der den næringsdrivende skjønner at det hefter en mangel ved varen han har solgt. Dette kan imidlertid ikke være nok, da vilkåret må leses i lys av at erkjennelsen skal gis fra «skyldneren overfor fordringshaver». Dette taler for at man må kreve at kunnskapen må også formidles til fordringshaveren, og at det dermed ikke er nok at fordringshaveren alene er bevisst på at det foreligger en mangel.

⁹⁹ Se Kjørven m.fl. (2011) s. 301.

¹⁰⁰ Se Kjørven m.fl. (2011) s. 302.

I lys av de øvrige vilkårene tilsier en naturlig forståelse av ordlyden dermed at en erkjennelse kan forstås som en *innrømmelse* eller *aksept* overfor fordringshaver, eksempelvis ved at skyldneren erklærer seg bundet eller lignende.

I juridisk teori har erkjennelse blitt definert som en disposisjon hvor skyldneren erklærer at han er forpliktet etter fordringen.¹⁰¹ Stub Holmboe har i forbindelse med den tilsvarende bestemmelsen i foreldelsesloven av 1986 påpekt at en erkjennelse er «en viljeserklæring hvorved skyldneren vedtar å være forpliktet i overensstemmelse med fordringens innhold».¹⁰² Det er klart at man ikke må ta formuleringene «vedta» og «erklærer» bokstavelig, da en stilltiende erkjennelse også godtas. Dette fremgår av sammenhengen med vilkåret «ved sin handlemåte».

Definisjonene gir en viss indikasjon på hva som kreves av en uttalelse eller handling for at den skal anses som en «erkjennelse». Som vi skal se i neste punkt beror dette likevel på en helhetlig vurdering.

3.3.3 Nærmere om «uttrykkelig» og «ved sin handlemåte»

Fristavbrytende erkjennelse kan skje på to alternative måter: enten «uttrykkelig» eller «ved sin handlemåte». I den gamle foreldelsesloven av 1896 var bestemmelsen formulert slik at erkjennelse kunne skje «stilltiende».¹⁰³ Da man ved foreldelsesloven av 1979 gikk over til uttrykket «ved sin handlemåte», var ikke det ment å medføre noen realitetsendring.¹⁰⁴

Mens uttrykkelige erkjennelser ofte er skriftlige eller muntlige bekreftelser på en forpliktelse, kan erkjennelse gjennom handlemåte ofte være vanskeligere å konkretisere. Fokus vil derfor i det følgende ligge på vilkåret «ved siden handlemåte».

I Rt. 1999 s. 920 slo Høyesterett fast, ved vurderingen av stilltiende erkjennelse, at det ikke er «nok å ikke bestride kravet, det skal positivt og noe klart erkjennes».¹⁰⁵ Det må dermed være klart at ren passivitet ikke i seg selv kan anses som en erkjennelse. I samme dom uttalte Høyesterett at det må foretas en «samlet vurdering av alle relevante forhold», der

¹⁰¹ Se Kjønsstad (1983) s. 107.

¹⁰² Se Stub Holmboe (1946) s. 141.

¹⁰³ Se Røed (2019) s. 572.

¹⁰⁴ Se Ot.prp. nr. 38 (1977–1978) s. 67.

¹⁰⁵ Se Rt. 1999 s. 920.

vurderingstemaet formuleres som et spørsmål om «*hvordan skyldnerens opptreden med rimelighet kan oppfattes av fordringshaveren*» (min kursivering). Dette vurderingstemaet har senere blitt fulgt opp i rettspraksis.¹⁰⁶ Kjørven har tatt til orde for at vurderingstemaet bør omformuleres til et spørsmål om hvorvidt «skyldnerens opptreden gir fordringshaveren rimelig grunn til ikke å foreta andre fristavbrytende skritt».¹⁰⁷ Høyesterett har imidlertid påpekt at å utelukkende basere seg på et slikt vurderingstema «lett [kan] lede for langt bort fra lovens krav om at skyldneren i ord eller handling ‘erkjenner forpliktelsen’».¹⁰⁸ At vurderingen skal ta utgangspunkt i bestemmelsens innhold støttes også av at førstvoterende uttrykker at «[f]oreldelsesloven er en utpreget positivrettslig lov med uttømmende regler for hvordan foreldelse avbrytes» og at dette «tilsier at man bør være tilbakeholden med å relativisere innholdet i bestemmelsene om fristavbrudd». Vurderingstemaet fra Rt. 1999 s. 920 må følgelig legges til grunn som gjeldende vurderingstema.

3.4 Kan et avhjelpstilbud anses som en erkjennelse?

3.4.1 Utgangspunkt

Hvorvidt den næringsdrivendes avhjelpstilbud kan anses som en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14 beror som nevnt på en helhetlig vurdering, der vurderingstemaet er hvordan den næringsdrivendes opptreden, herunder formidlingen av utbedringstilbud, med rimelighet kan oppfattes av forbrukeren.

Sett fra et forbrukerperspektiv er det rimelig å forstå den næringsdrivendes avhjelpstilbud isolert som et tegn på innrømmelse av at varen har en mangel etter fkl. § 16. Avhjelpstilbudet må imidlertid ses i sammenheng med den næringsdrivendes eventuelle øvrige opptreden og ytringer. Dersom selgeren uttaler at «du er jo en så god kunde, og jeg ønsker å beholde deg som kunde i butikken min, så jeg går med på å reparere varen for deg», vil det indikere at selgeren har andre motiver for å tilby utbedring. Dette kan tale mot at den næringsdrivendes opptreden kan oppfattes som en erkjennelse av forpliktelsen.

¹⁰⁶ Se Rt. 1999 s. 1755, Rt. 2015 s. 678, LB-2002-3694, LB-1996-886, RG 1998 s. 170 og LG-2001-569.

¹⁰⁷ Se Kjørven m.fl. (2011) s. 306.

¹⁰⁸ Se Rt. 2015 s. 678.

I det følgende vil det gjennomgås noen dommer som kan kaste lys over spørsmålet om hvorvidt et avhjelpstilbud kan anses som en fristavbrytende erkjennelse.

I Rt. 2013 s. 865 (Rustdommen) hadde en selger av en bruktbil utbedret en bil med rustskader. Avhjelpsforsøket viste seg imidlertid å være mislykket, da de samme rustskadene oppstod seks år senere. Dette førte til at forbrukeren igjen reklamerte og krevde skadene utbedret. Den næringsdrivende anførte at kravet var foreldet, noe forbrukeren var uenig i. Forbrukeren mente at han skulle ha tilleggsfrist etter § 10 nr. 1 da han hadde vært uvitende om at den tidligere utbedringen ikke hadde vært vellykket. Høyesterett uttalte at:

Normalt vil spørsmålet om anvendelse av tilleggsfristen i foreldelsesloven § 10 ikke komme på spissen når en selger har påtatt seg å utbedre en mangel. Dette vil, *om det ikke er konkrete holdepunkter for en annen forståelse av selgers handlemåte, måtte sees som en erkjennelse av kravet*, jf. foreldelsesloven § 14 og § 20. (min kursivering)¹⁰⁹

Uttalelsene i dommen kan nærmest gi inntrykk av at det gjelder *presumsjon* for at et mislykket utbedringsforsøk må anses som en fristavbrytende erkjennelse, med mindre man har konkrete holdepunkter som tilsier noe annet. Dette er kanskje å dra uttalelsen litt langt, og det er nok mer nærliggende å lese dommen som at *utgangspunktet* er at et uforbeholdent utbedringstilbud må anses som en erkjennelse etter § 14. Videre tilsier uttalelsen «påtatt seg å utbedre» at utbedringene ikke nødvendigvis må gjennomføres, og at også et tilbud om utbedring er tilstrekkelig for å avbryte foreldelsesfristen. Dermed omfattes både utbedringstilbud og gjennomførte, men mislykkede utbedringsforsøk.

Det må imidlertid påpekes at Høyesterett i Rustdommen ikke vurderte om forhandlerens handlemåte – ved å utbedre rustskadene – var en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14. Dette fordi forbrukeren ikke hadde anført fristavbrytende erkjennelse. De siterte uttalelsene inngikk dermed i et obiter dictum. Dette er egnet til å skape usikkerhet om uttalelsenes rettskildemessige vekt.

Uttalelser obiter dicta har tradisjonelt, og særlige tidligere, blitt betraktet med skepsis.¹¹⁰

Mestad skriver at slike uttalelser i prinsippet ikke har samme vekt som et rettslig standpunkt

¹⁰⁹ Se Rt. 2012 s. 865 avsnitt 56.

¹¹⁰ Se Høgberg (2019) s. 278–279.

som er nødvendig for å avgjøre saken, da de blant annet ikke er like godt begrunnet som premissene for selve avgjørelsen.¹¹¹ Dette kan tale for at uttalelsene fra Rustdommen ikke har så stor rettskildeverdi at de kan ha prejudikativ virkning.

Høgberg er imidlertid av den oppfatning at denne skepsisen mot obiter dictum har endret seg de senere år.¹¹² Dette forklares med at motivasjonen for å komme med uttalelser obiter dicta er ikke å komme med slengbemerkinger, eller å for å oppfylle en plikt til å begrunne et resultat, men å gi en pekepinn på hvordan noe er å anse rettslig. Høgberg mener derfor at selv om utsagnet formelt sett står for den voterende dommers regning, er det likevel liten grunn til å tro at utsagnet ikke vil bli vektlagt i senere saker.¹¹³ Skoghøy mener videre at slike uttalelser ikke er mindre gjennomarbeidet enn domspremissene, og at man dermed ikke skal behandle uttalelser obiter dictum med rettskildemessig mindreverdighet.¹¹⁴ Dette taler derfor for at uttalelsene kan tillegges rettskildemessig vekt, hvilket innebærer at utgangspunktet er at et uforbeholdent avhjelpstilbud vil kunne anses som en fristavbrytende erkjennelse.

Til støtte for at utbedringstilbud etter omstendighetene kan anses som en erkjennelse, vises det til lagmannsrettspraksis og avgjørelser fra Forbrukerklageutvalget.¹¹⁵ I LB-2002-3694 hadde kjøpere av to eneboliger reklamert over mangler ved dreneringen på eiendommene. Selgers uttalelser om at utbedringsarbeid «uansett [vil] bli igangsatt uke 10» ble av lagmannsretten ansett som avgjørende for at det forelå en fristavbrytende erkjennelse etter § 14. Sak FTU-2015-1029 for Forbrukerklageutvalget gjaldt en forbruker som hadde kjøpt en bil med skjulte mangler. Forhandleren klarte ikke å utbedre mangelen til tross for at den hadde vært inne på reparasjon hele 12 ganger. Forbrukerklageutvalget slo kort fast at «[u]tvalget er av den oppfatning at innklagde gjennom de stadige utbedringsforsøkene har erkjent forpliktelsen, og at kravet følgelig ikke er foreldet». Avgjørelsene fra lagmannsretten og Forbrukerklageutvalget har riktignok ikke stor rettskildevikt, men de fungerer likevel som støtteargument for utgangspunktet om at utbedringstilbud kan anses som en erkjennelse med mindre det foreligger «konkrete holdepunkter».

¹¹¹ Se Høgberg (2019) s. 94.

¹¹² Se Høgberg (2019) s. 279.

¹¹³ Se Høgberg (2019) s. 279.

¹¹⁴ Se Skoghøy (2011) s. 17.

¹¹⁵ Se bl.a. LB-2002-3694, LG-2002-3794, LA-2016-86613, FTU-2013-1224 og FTU-2015-1029.

Også de legislative hensynene bak § 14 taler for at utbedringsforsøk som utgangspunkt anses som en fristavbrytende erkjennelse.¹¹⁶ Bestemmelsen skal sørge for at parter som i utgangspunktet er enige om fordringen, ikke tvinges inn i en unødvendig rettslig prosess. Bestemmelsen skal slik virke prosessdempende. Et utgangspunkt om at utbedringsforsøk anses som en erkjennelse vil hindre at forbrukeren går til rettslige skritt, når dette ikke er nødvendig. Dette vil fremme formålet bak bestemmelsen.

Det må dermed konkluderes med at et avhjelpstilbud kan anses som en fristavbrytende erkjennelse etter § 14. Dette er et utgangspunkt, da «konkrete holdepunkter» for en annen forståelse av selgers handlemåte vil medføre at tilbudet ikke kan anses som en fristavbrytende erkjennelse. Det må i det videre vurderes hva slike «konkrete holdepunkter» kan være.

3.4.2 Betydningen av forbehold og avvisning

Høyesterett utbroderte ikke nærmere hva man anså som «konkrete holdepunkter» i Rustdommen. Med grunnlag i rettspraksis fra Høyesterett, lagmannsretten og Forbrukerklageutvalget skal jeg i det videre forsøke å oppstille noen typetilfeller der et utbedringstilbud ikke kan anses som en fristavbrytende erkjennelse.

I Rt. 2015 s. 678 uttalte Høyesterett at «[n]år skyldneren bestrider kravet overfor fordringshaveren, foreligger ingen erkjennelse. Det må gjelde selv om skyldneren *foretar handlinger eller kommer med utsagn som ellers normalt må oppfattes som en fristavbrytende erkjennelse*, som for eksempel avdragsbetaling» (min kursivering). Uttalelsene taler for at et avhjelpstilbud, som etter utgangspunktet i Rustdommen normalt må anses som en fristavbrytende erkjennelse, likevel ikke er en erkjennelse der skyldneren har tatt forbehold eller har avvist kravet. En slik handlemåte vil ikke gi forbrukeren grunn til å tro at forpliktelsen er erkjent. En næringsdrivende kan ha flere ulike grunner for å tilby reparasjon uten at han selv anser seg forpliktet til det, eksempelvis kan en reparasjon ses på som uttrykk for en ren service der man ønsker å opprettholde et godt kundeforhold eller renommé. Det er dermed klart at en skyldner som tar *forbehold* eller *avviser fordringshavers krav*, ikke kan anses for å ha erkjent forpliktelsen.

¹¹⁶ Se avhandlingens punkt 3.3.1.

I Høyesteretts dom inntatt i Rt. 1928 s. 754 hadde skyldneren tilbudt omlevering samtidig som han hadde uttalt at dette var «for at faa en slut paa denne reklamationen». Høyesterett kom til at dette ikke innebar en erkjennelse av forpliktelsen. En slik uttalelse taler for at skyldneren fremsatte omleveringstilbudet *for å saken ut av verden*, noe som ikke kan anses som en erkjennelse av forpliktelsen.

Også i underrettspraksis har man avvist at utbedringstilbud med forbehold eller avvisning av ansvar, kan anses som en erkjennelse.¹¹⁷ Agder lagmannsretts dom, LA-2016-86613, illustrerer ytterligere at et forbeholdent avhjelpstilbud normalt ikke anses som en erkjennelse. Saken gjaldt en forbruker som hadde kjøpt takstein til en stall i 2000, og deretter til en ridehall i 2006. Ved leggingen av taksteinen i 2006 oppdaget forbrukeren at det var en fargeforskjell på steinene, noe han mente var en mangel etter fkjl. § 16. I brev til forbrukeren beklaget den næringsdrivende fargenyansene, og ga en forklaring på hvorfor det kunne være fargenyanser på stein produsert til forskjellig tid. Den næringsdrivende avviste av den grunn at det forelå en mangel ved taksteinen, men tilbødte likevel levering av 10 000 nye stein da han «ønsker å ha fornøyde kunder». Lagmannsretten kom til at det ikke forelå noen fristavbrytende erkjennelse, da den næringsdrivende hadde tatt nødvendige forbehold mot en erkjennelse. Dommen viser illustrerer godt at å avstand fra kravet, samtidig som man tilbyr retting eller omlevering, normalt ikke kan anses som en erkjennelse.

Et forbehold kan også gå ut på at man aksepterer ansvar under gitte forutsetninger eller betingelser. Som eksempel kan det vises til en næringsdrivende som påtar seg utbedring dersom det etter undersøkelser viser seg at mangelen har årsak i forhold som vedkommende har ansvar for. Det kan her vises til Borgarting lagmannsretts dom av 15. desember 2003, der skyldnerens advokat hadde uttalt at skyldneren «ville ta ansvar [...] hvis det var riktig at manglene skyldtes feil [...] som han som selger svarte for».¹¹⁸ Videre hadde skyldner i dom fra Hålogaland lagmannsrett av 14. april 1998 skrevet at de ville «påta seg ansvar dersom det på noe vis kan påvises at vi gjennom vår prosjekt-/byggeledelse har vist grov uaktsomhet under vurdering/gjennomføring av saken». Dette ble ansett som en betinget erkjennelse, der man måtte påvise grov uaktsomhet for at det skulle foreligge en fristavbrytende erkjennelse.

¹¹⁷ Se FTU-2010-642, FTU-2014-1617, FKU-2018-276, LH-1997-749 og LG-2016-23452.

¹¹⁸ Se LB-2002-3694.

At forbeholdet må gis *samtidig* eller *i nær sammenheng* med tilbudet, illustreres i FTU-2010-678. Avgjørelsen gjaldt rustskader på en bil. Skadene hadde blitt kostnadsfritt utbedret av bilforhandleren første gang, men da rusten kom tilbake igjen en tid etter, ville ikke forhandleren utbedre skadene. han påberopte seg foreldelse, og spørsmålet var om forhandleren gjennom utbedringsforsøket hadde erkjent forpliktelsen. Forhandleren mente at utbedringsforsøket hadde blitt gjort ut av kulanse, og at han derfor ikke var rettslig forpliktet. Forbrukerklageutvalget slo fast at ettersom det ikke ble tatt noen forbehold overfor klager, kunne dette ikke få betydning. Utbedringsforsøket måtte dermed anses som en fristavbrytende erkjennelse.

Samlet er det klart at et utbedringstilbud ikke kan anses som en erkjennelse der næringsdrivende samtidig eller i nær sammenheng tar forbehold eller avviser at han er rettslig forpliktet.

4 Avsluttende betraktninger

Innledningsvis ble det gitt to praktiske eksempler på hvordan foreldelsesreglene kan slå uheldig ut for en tenkt forbruker, Marte Kirkerud, som hadde kjøpt en brukt elbil med en skjult mangel.¹¹⁹ For Martes vedkommende viser konklusjonene i denne avhandlingen at hun ikke kan høres med et krav om tilleggsfrist etter § 10 nr. 1 for å ha vært i rettsvillfarelse om foreldelsesreglene. Marte vil likevel ikke lide rettstap, da bilforhandlerens uforbeholdne utbedringstilbud trolig kvalifiserer til en fristavbrytende erkjennelse etter fl. § 14.

Dersom forhandleren derimot ikke hadde erkjent forpliktelsen, ville Martes krav trolig vært foreldet. Marte hadde i utgangspunktet ett år på seg til å gjøre mangelskravet gjeldende, jf. fl. § 10 nr. 1. Ettårsfristen medfører at en forbruker som tar del i forhandlinger om mangelskravet, nokså raskt må ta skritt for å avbryte foreldelsesfristen for å unngå foreldelse. Det er klart at dette er prosessdrivende.¹²⁰ Den korte fristen medfører dessuten at en forbruker som er i rettsvillfarelse, eller bare er uoppmerksom, kan «snakkes inn i foreldelse» mens forhandlingene pågår. På bakgrunn av dette mener jeg at det kan stilles spørsmål ved rimeligheten av dagens ordning, der forbrukeren må forholde seg til både reklamasjons- og foreldelsesreglene.

Man kan tenke seg at en potensiell forlengelse av tilleggsfristen i fl. § 10 nr. 1 for mangelskrav i forbrukerkjøpsforhold muligens vil virke prosessdempende, ved at partene får bedre tid på seg til å komme til en minnelig løsning. Det kan stilles spørsmål ved om dette effektivt ville fått bukt med problemet med trenering overfor forbrukere. Man kan på den ene siden argumentere for at jo lengre foreldelsesfristen er, jo vanskeligere blir det for den næringsdrivende å trenere uten saken at forbrukeren får oppfordring til å reagere. Likevel viser avhandlingen at samspillet mellom reklamasjonsreglene og foreldelsesreglene kan være vanskelig å forstå, i det minste for lekfolk. Dette grunnproblemet vil fremdeles bestå, selv om man utvider tilleggsfristen.

Foreldelsesloven har fungert ved siden av kjøpslovgivningen i 40 år, og burde vært godt kjent for folk flest i 2019. At lovgivningen likevel byr på problemer i dag, taler derfor for at

¹¹⁹ Se avhandlingens punkt 1.5.

¹²⁰ Se Skag (2011) s. 474.

Departementet var for optimistiske da de i 2007 anså det som tilstrekkelig å løse problemet ved å legge til en påminnelse i fkjl. § 27 fjerde ledd annet punktum om at mangelskrav også kan tapes etter foreldelsesloven.¹²¹

Forsikringsavtaleloven (fal.) har særegne foreldelsesregler.¹²² Etter fal. § 8-6 tredje ledd og § 18-6 pålegges forsikringsselskapet å underrette sikrede eller skadelidte som allerede har meldt inn krav til selskapet, om at foreldelse vil bli påberopt. Bestemmelsen er gitt for at selskapet ikke skal ha mulighet til å påberope foreldelse når skaden er meldt og eventuelle forhandlinger pågår.¹²³ Lovgiver har tydeligvis sett et behov for å beskytte fordringshaveren som deltar i forhandlinger om person- og skadeforsikring. Etter min mening ville dette også kunne vært en god løsning ved mangelskrav ved forbrukerkjøp. Det kan anses som en slags omvendt reklamasjonsplikt for den næringsdrivende. Da forbrukerkjøpsloven gjelder alt fra dagligdagse kjøp til større kjøp som bil og båt, fordrer dette likevel at man setter en beløpsgrense slik at kun mangelskrav av en viss økonomisk verdi omfattes av en eventuell underrettelsesplikt.

¹²¹ Se Lilleholt (2017) s. 269.

¹²² Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler.

¹²³ Se Brynildsen (2014) s. 319 og s. 646.

Kildeliste

Lovregister

Norsk Lov – NL	Kong Christian Den Femtis Norske Lov 15. april 1687
Foreldelsesloven 1896	Lov 27. juli 1896 nr. 7 om Foreldelse af Fordringer
Straffelovens ikrafttredelseslov– strl. ikrl.	Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden
Kjøpsloven 1907	Lov 24. mai 1907 nr. 2 om kjøb
Avtaleloven 1918	Lov 31. mai nr. 4 om avslutninger av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer
Forbrukermerkeloven 1968	Lov av 24. mai 1968 om merking av forbruksvarer
Angrefristloven 1972	Lov 24. mars 1972 nr. 11 om angrefrist ved visse avtaler om forbrukerkjøp m.m,
Markedsføringsloven 1972	Lov 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår
Foreldelsesloven – fl.	Lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer
Håndverkertjenesteloven – hvtjl.	Lov 16. juni 1989 nr. 63 om håndverkertjenester m.m for forbrukere
Yrkesskadeforsikringsloven – yforsl.	Lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring

Forsikringsavtaleloven – fal.	Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler
Avhendingsloven – avhl.	Lov 3. juli nr. 93 om avhending av fast eiendom
Boligoppføringsloven– buofl.	Lov 13. juni 1997 nr. 43 om avtalar med forbrukar om oppføring av ny bustad m.m.
Forbrukerkjøpsloven – fkjl.	Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp
Tvisteloven – tvl.	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister
Klageorganloven	Lov 17. juni 2016 nr. 29 om godkjenning av klageorganer for forbrukersaker

Direktiv

Europaparlamentet og Rådets direktiv 1999/44/EF av 25. mai 1999 om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier.

Lovforarbeider

NOU 1993: 27

Ot.prp. nr. 44 (1988–1989)

Ot.prp. nr. 44 (2001–2002)

Ot.prp. nr. 38 (1977–1978)

Forbrukerkjøpslov

Om lov om yrkesskedeforsikring

Om lov om forbrukerkjøp

Om lov om forelding av fordringer

Domsregister

Høyesterett

Rt. 1928 s. 754

Rt. 1959 s. 525 (Bileksplosjonsdommen)

Rt. 1968 s. 429 (Altavanndommen)

Rt. 1979 s. 492 (Varfjell/Stifjell-dommen)

Rt. 1992 s. 64 (P-pilledom II)

Rt. 1993 s. 911

Rt. 1997 s. 1070

Rt. 1998 s. 598

Rt. 1999 s. 1755

Rt. 1999 s. 920

Rt. 2000 s. 679

Rt. 2001 s. 382

Rt. 2002 s. 286

Rt. 2002 s. 696 (NEBB)

Rt. 2005 s. 16 (Kampen grafisk)

Rt. 2006 s. 1705 (Asker politistasjon)

Rt. 2007 s. 1236 (Bussdommen)

Rt. 2007 s. 1479

Rt. 2008 s. 1665 (Periscopos)

Rt. 2013 s. 865 (Rustdommen)

Rt. 2015 s. 678

Lagmannsrettene

Agder lagmannsrett

LA-2001-1645

LA-2015-110020

LA-2016-86613

Borgarting lagmannsrett

LB-2002-3694

LB-2004-6385

Gulating lagmannsrett

LG-2002-3794

LG-2016-23452

Hålogaland lagmannsrett

LH-1997-749

Frostating lagmannsrett

LF-2016-162689

Nemndpraksis

Forbrukerklageutvalget (tidligere Forbrukertvistutvalget)

FTU-2010-642

FTU-2010-678

FTU-2013-1224

FTU-2014-1617

FTU-2015-1029

FKU-2018-276

Litteraturliste

Bergsåker, Trygve, *Pengekravsrett*, 2. utgave, Gyldendal 2011.

Brynildsen, Claus, Børre Lid og Truls Nygård, *Forsikringsavtaleloven med kommentarer*, 3. utgave, Gyldendal 2014.

Falkanger, Aage Thor, *God tro – En studie av kravet til god tro som vilkår for å erverve eller opprettholde privatrettslige rettigheter*, Universitetsforlaget 2011.

Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2011.

Holmboe, C. Stub, *Foreldelse av fordringer*, Cammermeyer 1946.

Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde, *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget 2019.

Kjønstad, Asbjørn og Steinar Tjomsland, *Foreldelsesloven*, Fagbokforlaget 1983.

Kjørven, Marte Eidsand, Herman Bruserud, Håvard H. Holdø, Jon Vegard Lervåg, Mona Nygård og Espen Nyland, *Foreldelse av fordringer*, Universitetsforlaget 2011.

Lilleholt, Kåre, «Ny norsk kjøpsrett? Om utkastet til forordning om sams europeisk kjøpsrett», *Lov og rett*, 01/2013, s. 51-66.

Lilleholt, Kåre, *Kontraktsrett og obligasjonsrett*, Cappelen Damm 2017.

Matningsdal, Magnus, *Ny foreldelseslov*, Juridiske skrifter 3, Fagbokforlaget 1982.

Røed, Anne Cathrine, *Foreldelse av fordringer: Kommentarer til foreldelsesloven og foreldelsesbestemmelser i spesiallovgivningen*, bind I, 4. utgave, Cappelen Damm 2019.

Selvig, Erling og Kåre Lilleholt, *Kjøpsrett til studiebruk*, 5 utgave, Universitetsforlaget 2015.

Skag, Miriam, *Starttidspunkt for foreldelsesfrister*, Cappelen Damm 2012.

Skoghøy, Jens Edvin, «Dommerrollen gjennom de siste 50 år – noen utviklingstrekk», *Lov og rett*, 01-02/2011, s. 4-24.

Tverberg, Arnulf, *Forbrukerkjøpsloven med kommentarer*, 1. utgave, Gyldendal 2008.

Annet

Statistikk fra Statistisk sentralbyrå, publisert 09.12.14. Se link: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/vi-kjoper-mer-av-det-meste> (lest 16.10.19).